

Συγκριτική έκθεση για την κατάσταση της κοινωνίας των πολιτών στη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα και την Ιταλία

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	4
<i>Επισκόπηση των στόχων και του πεδίου εφαρμογής της έκθεσης</i>	<i>4</i>
<i>Μεθοδολογία</i>	<i>5</i>
<i>Δομή</i>	<i>5</i>
Ορισμός του πολιτικού χώρου στη Νότια Ευρώπη	6
Νομικό και πολιτικό περιβάλλον	9
<i>Ομοιότητες</i>	<i>9</i>
<i>Διαφορές</i>	<i>9</i>
<i>Περίληψη της εθνικής νομοθεσίας και του ρυθμιστικού περιβάλλοντος ..</i>	<i>10</i>
<i>Βουλγαρία</i>	<i>10</i>
<i>Κύπρος</i>	<i>11</i>
<i>Ελλάδα</i>	<i>12</i>
<i>Ιταλία</i>	<i>13</i>
<i>Μέτρα προστασίας</i>	<i>13</i>
<i>Αναδυόμενες επιχειρησιακές προκλήσεις για τις ΟΚΠ</i>	<i>16</i>
<i>Μείωση των μηχανισμών συμμετοχής των πολιτών</i>	<i>16</i>
<i>Έλλειψη παρακολούθησης</i>	<i>19</i>
<i>Πολιτική πίεση</i>	<i>21</i>
<i>Κοινές προκλήσεις</i>	<i>24</i>
<i>Εκστρατείες δυσφήμισης, επιθέσεις και ψηφιακές απειλές κατά των ΟΚΠ</i>	<i>34</i>
Συμπεράσματα και συστάσεις	38
<i>Συστάσεις για τη βελτίωση του πολιτικού χώρου και την προστασία των ΟΚΠ</i>	<i>40</i>
Παραρτήματα	43

Ανάλυση των προφίλ των ερωτηθέντων στη Βουλγαρία	43
Ανάλυση των προφίλ των ερωτηθέντων στη Κύπρο	45
Ανάλυση των προφίλ των ερωτηθέντων στην Ελλάδα	47
Ανάλυση των προφίλ των ερωτηθέντων στη Ιταλία	49

Εισαγωγή

Επισκόπηση των στόχων και του πεδίου εφαρμογής της έκθεσης

Η παρούσα συγκριτική έκθεση παρέχει μια ολοκληρωμένη ανάλυση της κατάστασης του πολιτικού χώρου σε επιλεγμένες χώρες της Νότιας Ευρώπης, με ιδιαίτερη έμφαση στη Βουλγαρία, την Ελλάδα, την Κύπρο και την Ιταλία. Η έκθεση είναι το αποτέλεσμα μιας εκτεταμένης έρευνας που αποσκοπεί στον εντοπισμό των απειλών και των επιθέσεων κατά των Οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚΠ) και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) στην περιοχή. Αντιλαμβάνοντας τη συρρίκνωση του χώρου των πολιτών ως ένα σύνθετο και πολύπλευρο ζήτημα, το έργο αυτό χρησιμοποιεί μια πολυδιάστατη προσέγγιση για την αξιολόγηση τόσο των πολιτικών και νομικών προκλήσεων, όσο και των εμποδίων που σχετίζονται με την κοινωνία και το δημόσιο λόγο και τα οποία αντιμετωπίζουν οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών.

Η ερευνητική διαδικασία καθοδηγήθηκε από ένα κοινό μεθοδολογικό πλαίσιο που ανέπτυξε η CESIE, εξασφαλίζοντας τη συνοχή μεταξύ των εθνικών μελετών και επιτρέποντας παράλληλα τον εντοπισμό των ειδικών για κάθε χώρα αποχρώσεων. Κάθε εταίρος διεξήγαγε έρευνα γραφείου για να εξετάσει το νομικό και πολιτικό τοπίο που επηρεάζει τις ΟΚΠ, παράλληλα με την αξιολόγηση των εμποδίων και των απειλών -συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικοπολιτισμικών, οικονομικών, πολιτικών, νομικών και ψηφιακών παραγόντων- που εμποδίζουν την ικανότητα της κοινωνίας των πολιτών να λειτουργεί ελεύθερα και αποτελεσματικά.

Οι αναλύσεις του πλαισίου πραγματοποιήθηκαν σε εθνικό επίπεδο μέσω συνεντεύξεων με βασικούς πληροφοριοδότες και συζητήσεων σε ομάδες εστίασης με επαγγελματίες και ακτιβιστές/ριες που εργάζονται στον χώρο των πολιτών. Αυτές οι ποιοτικές γνώσεις παρείχαν πολύτιμες προοπτικές σχετικά με τις εμπειρίες που βιώνουν όσοι ασχολούνται με την υπεράσπιση, τον ακτιβισμό και την κοινωνική εργασία, ρίχνοντας φως στις πρακτικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν και στις βέλτιστες πρακτικές που έχουν αναπτύξει για να περιηγηθούν σε ένα όλο και πιο περιορισμένο περιβάλλον.

Τα ευρήματα από τις εθνικές εκθέσεις των χωρών ενοποιήθηκαν στην παρούσα συγκριτική έκθεση, η οποία περιγράφει τόσο τις κοινές τάσεις όσο και τις ιδιαιτερότητες των χωρών όσον αφορά την κατάσταση του χώρου των πολιτών. Βασισμένη στην ανάλυση της νομοθεσίας, της νομολογίας, των SLAPPs (Στρατηγικές αγωγές κατά της συμμετοχής του κοινού), των διοικητικών περιορισμών και άλλων κατασταλτικών μέτρων, η παρούσα έκθεση προσφέρει μια εμπειρισταωμένη επισκόπηση των συνθηκών υπό τις οποίες λειτουργούν οι ΟΚΠ στις επιλεγμένες χώρες. Επιπλέον, αναδεικνύει υποδειγματικές πρακτικές και διατυπώνει βασικές συστάσεις πολιτικής με στόχο τη βελτίωση του νομικού και πολιτικού πλαισίου που διέπει τον χώρο των πολιτών στην περιοχή.

Η συγκριτική έκθεση αποτελεί ζωτικής σημασίας πηγή για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών και τους διεθνείς ενδιαφερόμενους φορείς, παρέχοντας τεκμηριωμένες γνώσεις που μπορούν να τροφοδοτήσουν τις μελλοντικές δράσεις για την προστασία και την ενίσχυση του πολιτικού χώρου στη Νότια Ευρώπη.

Πρωταρχικός στόχος της παρούσας συγκριτικής έκθεσης είναι να παρουσιάσει μια δομημένη ανάλυση του χώρου των πολιτών στη Νότια Ευρώπη, εντοπίζοντας τις βασικές προκλήσεις και απειλές που αντιμετωπίζουν οι ΟΚΠ και οι ΜΚΟ. Παρέχοντας μια συγκριτική προσέγγιση, η έκθεση επιδιώκει να αναδείξει τόσο τις κοινές τάσεις όσο και τις διαφορές ανά χώρα, προσφέροντας μια βαθύτερη κατανόηση των παραγόντων που διαμορφώνουν τον χώρο των πολιτών σε ολόκληρη την περιοχή.

Μεθοδολογία

Η ερευνητική μεθοδολογία που εφαρμόζεται στην παρούσα συγκριτική έκθεση ακολουθεί ένα πλαίσιο που σχεδιάστηκε από την CESIE, διασφαλίζοντας τη **συνοχή** μεταξύ των εθνικών εκθέσεων και επιτρέποντας παράλληλα την ευελιξία για την καταγραφή των δυναμικών που αφορούν συγκεκριμένες χώρες. Η μελέτη συνδυάζει **έρευνα γραφείου** και **εμπειρική συλλογή ποιοτικών δεδομένων**, υιοθετώντας μια **προσέγγιση πολλαπλών μεθόδων** για την αξιολόγηση της κατάστασης του χώρου των πολιτών στη Νότια Ευρώπη.

Κάθε έκθεση ανά χώρα εκπονήθηκε μέσω μιας αρχικής **φάσης έρευνας γραφείου**, αναλύοντας την εθνική **νομοθεσία, τα πλαίσια πολιτικής, τη νομολογία και τις σχετικές εκθέσεις** από κυβερνητικές και μη κυβερνητικές πηγές. Η φάση αυτή χαρτογράφησε τις νομικές και θεσμικές συνθήκες που επηρεάζουν τις ΟΚΠ και προσδιόρισε τα βασικά εμπόδια -νομικά, πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά- που περιορίζουν τις δραστηριότητές τους.

Συμπληρωματικά, διεξήχθη μια φάση **συλλογής ποιοτικών δεδομένων**, η οποία περιελάμβανε **ημιδομημένες συνεντεύξεις και ομάδες εστιασμένης συζήτησης** με βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς, συμπεριλαμβανομένων **εκπροσώπων ΟΚΠ, ακτιβιστών/ριών και εμπειρογνομόνων**. Οι συζητήσεις αυτές παρείχαν **εις βάθος πληροφορίες για τις εμπειρίες που βιώνουν οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών**, αποκαλύπτοντας συγκεκριμένες προκλήσεις όπως οι νομικοί περιορισμοί, οι διοικητικές επιβαρύνσεις, η οικονομική ανασφάλεια και οι ψηφιακές απειλές. Επιπλέον, τα δεδομένα ανέδειξαν τις **βέλτιστες πρακτικές** και τις προσαρμοστικές στρατηγικές που ανέπτυξαν οι ΟΚΠ για να περιηγηθούν σε περιοριστικά περιβάλλοντα.

Τα ευρήματα των **εθνικών εκθέσεων** συντέθηκαν στην παρούσα **συγκριτική έκθεση**, επιτρέποντας τη **διακρατική ανάλυση** των επαναλαμβανόμενων τάσεων και των ειδικών για κάθε χώρα διαφοροποιήσεων. Αυτή η μεθοδολογική προσέγγιση διασφαλίζει μια **ολοκληρωμένη και ευαίσθητη** στο **πλαίσιο της συγκυρίας** κατανόηση των περιορισμών του πολιτικού χώρου, ενώ παράλληλα παρέχει πληροφορίες για **συστάσεις πολιτικής** με στόχο την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της κοινωνίας των πολιτών και τη διασφάλιση της δημοκρατικής συμμετοχής στην περιοχή.

Δομή

Η παρούσα έκθεση είναι δομημένη έτσι ώστε να παρέχει μια σαφή και ολοκληρωμένη ανάλυση του τοπίου του αστικού χώρου στη Νότια Ευρώπη. Ξεκινά με έναν **ορισμό του χώρου των πολιτών**, ο οποίος καθορίζει το εννοιολογικό πλαίσιο για την ανάλυση που ακολουθεί. Η επόμενη ενότητα διερευνά το **νομικό και πολιτικό περιβάλλον**, συνοψίζοντας την εθνική νομοθεσία και τις κανονιστικές συνθήκες που επηρεάζουν τις ΟΚΠ στην περιοχή. Ακολουθεί μια σε βάθος εξέταση του **δημόσιου λόγου και των κοινωνικών προκλήσεων**, η οποία περιλαμβάνει μια αξιολόγηση των τάσεων στη δημόσια αντίληψη, των εκστρατειών δυσφήμισης και των ψηφιακών απειλών που στοχεύουν τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

Στη συνέχεια, η έκθεση παρουσιάζει μια **περιφερειακή ανάλυση** που αναδεικνύει τόσο κοινά πρότυπα όσο και διαφοροποιήσεις ανά χώρα όσον αφορά τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ΟΚΠ. Αυτή η συγκριτική ενότητα παρέχει μια συνθετική επισκόπηση των βασικών περιορισμών, των διοικητικών εμποδίων και των οικονομικών περιορισμών που επηρεάζουν τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών στις τέσσερις χώρες. Τέλος, η έκθεση ολοκληρώνεται με **συστάσεις πολιτικής που**

αποσκοπούν στην ενίσχυση του χώρου των πολιτών και στη βελτίωση της προστασίας των ΟΚΠ, ενώ ακολουθούν παραρτήματα με πρόσθετα στοιχεία και αναφορές.

Ακολουθώντας αυτή την προσέγγιση, η έκθεση διασφαλίζει ότι τα ευρήματα παρουσιάζονται με λογικό και προσιτό τρόπο, επιτρέποντας στους ενδιαφερόμενους φορείς να κατανοήσουν σαφώς τα ζητήματα που εξετάζονται και να προσδιορίσουν μέτρα δράσης για τη στήριξη της κοινωνίας των πολιτών στη Νότια Ευρώπη.

Ορισμός του πολιτικού χώρου στη Νότια Ευρώπη

«Ο πολιτικός χώρος είναι το περιβάλλον που επιτρέπει σε ανθρώπους και ομάδες - ή φορείς του πολιτικού χώρου - να συμμετέχουν ουσιαστικά στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή των κοινωνιών τους. Ο ζωντανός πολιτικός χώρος απαιτεί ένα ανοικτό και ασφαλές περιβάλλον που είναι απαλλαγμένο από κάθε πράξη εκφοβισμού, παρενόχλησης και αντιποίνων, είτε στο διαδίκτυο είτε εκτός. Οποιοιδήποτε περιορισμοί σε έναν τέτοιο χώρο πρέπει να συμμορφώνονται με το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.»¹

Ο βαθμός στον οποίο ο χώρος των πολιτών προστατεύεται ή περιορίζεται εξαρτάται από τα εθνικά νομικά, πολιτικά και κοινωνικά πλαίσια. Ενώ ορισμένες χώρες υποστηρίζουν αυτές τις ελευθερίες με σαφή νομική προστασία, άλλες επιβάλλουν διοικητικούς και πολιτικούς περιορισμούς που περιορίζουν την αποτελεσματικότητα των πρωτοβουλιών των πολιτών. Οι ακόλουθες ενότητες εξετάζουν τον ορισμό και την κατάσταση του χώρου των πολιτών στη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα και την Ιταλία, υπογραμμίζοντας τα περιφερειακά χαρακτηριστικά τους πριν από μια συγκριτική ανάλυση.

Ο πολιτικός χώρος είναι ο θεμελιώδης πυλώνας της δημοκρατικής συμμετοχής, που επιτρέπει σε άτομα, ομάδες και οργανώσεις να συναθροίζονται, να εκφράζουν απόψεις και να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή χωρίς αδικαιολόγητους περιορισμούς. Διαμορφώνεται από ένα συνδυασμό νομικών πλαισίων, πολιτικής δυναμικής, οικονομικών συνθηκών και κοινωνικών στάσεων, που καθορίζουν συλλογικά το βαθμό στον οποίο η κοινωνία των πολιτών μπορεί να λειτουργήσει ελεύθερα. Στη Νότια Ευρώπη, ενώ οι θεμελιώδεις ελευθερίες του συνεταιρίζεσθαι, της έκφρασης και του συνέρχεσθαι αναγνωρίζονται επίσημα, η πρακτική εφαρμογή τους περιορίζεται όλο και περισσότερο από περιοριστικές πολιτικές, διοικητικά βάρη, οικονομική αστάθεια και μεταβαλλόμενες δημόσιες αντιλήψεις.

Σε περιφερειακό επίπεδο, ο αστικός χώρος υφίσταται μια διαδικασία σταδιακού περιορισμού, η οποία επηρεάζεται τόσο από εξωτερικούς όσο και από εσωτερικούς παράγοντες. Σε όλες τις επιλεγμένες χώρες της Νότιας Ευρώπης, τα νομοθετικά μέτρα έχουν περιορίσει τον λειτουργικό χώρο για τις ΟΚΠ, ιδίως εκείνες που ασχολούνται με την υπεράσπιση, τη μετανάστευση, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον περιβαλλοντικό ακτιβισμό. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι κυβερνήσεις χρησιμοποίησαν τα νομικά πλαίσια ως εργαλείο για αυξημένη εποπτεία και έλεγχο, επιβάλλοντας πολύπλοκες απαιτήσεις εγγραφής, περιορισμούς χρηματοδότησης και νομικές απειλές. Ενώ υπάρχουν συνταγματικές προστασίες σε ορισμένα πλαίσια, συχνά υπονομεύονται από την ασυνεπή

¹ Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την προστασία και την προώθηση του αστικού χώρου, σύνοψη, 2020. Διαθέσιμο στο: file:///C:/Users/User/Downloads/un_guidance_note.pdf

εφαρμογή, τους επιλεκτικούς περιορισμούς και τα διοικητικά εμπόδια που πλήττουν δυσανάλογα τις μικρότερες και τις οργανώσεις βάσης.

Η οικονομική βιωσιμότητα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους περιορισμούς για τον αστικό χώρο στην περιοχή. Οι ΟΚΠ δυσκολεύονται να εξασφαλίσουν σταθερές και ποικίλες πηγές χρηματοδότησης, ενώ πολλές εξαρτώνται από διεθνείς δωρητές λόγω της περιορισμένης εγχώριας οικονομικής στήριξης. Αυτή η εξάρτηση εκθέτει τις οργανώσεις σε κατηγορίες για ξένη επιρροή, οδηγώντας σε πολιτικό και νομικό έλεγχο, ιδίως σε περιπτώσεις όπου οι κυβερνήσεις προσπαθούν να απονομιμοποιήσουν φορείς της κοινωνίας των πολιτών που ασκούν κριτική στις κρατικές πολιτικές. Επιπλέον, οι γραφειοκρατικές ανεπάρκειες στους οικονομικούς κανονισμούς δυσχεραίνουν την πρόσβαση των οργανώσεων στη χρηματοδότηση, ενώ οι περιοριστικές τραπεζικές πρακτικές -όπως η ταξινόμηση των ΟΚΠ ως οντοτήτων υψηλού κινδύνου- δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο τις οικονομικές δραστηριότητες.

Οι γεωγραφικές ανισότητες επηρεάζουν επίσης την προσβασιμότητα και την αποτελεσματικότητα του αστικού χώρου. Η εμπλοκή των πολιτών τείνει να συγκεντρώνεται στα αστικά κέντρα, όπου οι οργανώσεις επωφελούνται από ισχυρότερα θεσμικά δίκτυα, πρόσβαση σε χρηματοδότηση και ένα πιο αφοσιωμένο κοινό. Αντίθετα, οι αγροτικές περιοχές συχνά παραμένουν υποβαθμισμένες, με λιγότερες ευκαιρίες για συμμετοχή των πολιτών και ασθενέστερη παρουσία της οργανωμένης κοινωνίας των πολιτών. Αυτό το χάσμα μεταξύ πόλεων και υπαίθρου δημιουργεί ανισορροπία στην κατανομή των πόρων και της επιρροής, περιορίζοντας τη συμμετοχικότητα της συμμετοχής των πολιτών και ενισχύοντας τις κοινωνικές ανισότητες.

Μια βασική τάση σε όλη την περιοχή είναι η αυξανόμενη πολιτικοποίηση του πολιτικού χώρου. Οι ΟΚΠ που υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις μεταναστευτικές πολιτικές και την προστασία του περιβάλλοντος βρίσκονται όλο και περισσότερο στο επίκεντρο των πολιτικών συζητήσεων, αντιμετωπίζοντας συχνά εκστρατείες συκοφάντησης, νομικό εκφοβισμό και περιορισμούς στις δραστηριότητές τους. Οι κυβερνήσεις και οι πολιτικοί παράγοντες έχουν κατά καιρούς πλαισιώσει την κοινωνία των πολιτών ως αντίπαλο παρά ως εταίρο, χρησιμοποιώντας αφηγήσεις που παρουσιάζουν τις ΜΚΟ ως ξένους πράκτορες, διασπαστές ή εμπόδια στην εθνική ασφάλεια. Αυτοί οι εχθρικοί λόγοι, που ενισχύονται από τμήματα των μέσων ενημέρωσης και από ψηφιακές εκστρατείες παραπληροφόρησης, έχουν συμβάλει στη μείωση της εμπιστοσύνης του κοινού στην κοινωνία των πολιτών, ιδίως σε περιβάλλοντα όπου κυριαρχεί η εθνικιστική και λαϊκιστική ρητορική.

Παρά τους περιορισμούς αυτούς, η κοινωνία των πολιτών παραμένει ανθεκτική και συνεχίζει να διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην προάσπιση των δημοκρατικών αρχών και των κοινωνικών δικαιωμάτων. Σε ολόκληρη τη Νότια Ευρώπη, οι ΟΚΠ συμμετέχουν στη νομική και πολιτική συνηγορία, παρέχουν βασικές υπηρεσίες και κινητοποιούν τον ακτιβισμό της βάσης για την αντιμετώπιση των περιοριστικών μέτρων. Ωστόσο, η ικανότητά τους να λειτουργούν ελεύθερα αμφισβητείται όλο και περισσότερο από νομικές και οικονομικές πιέσεις, διοικητικά εμπόδια και αρνητικό δημόσιο λόγο.

Συνολικά, ο χώρος των πολιτών στη Νότια Ευρώπη αναδιαμορφώνεται από ένα συνδυασμό νομικών περιορισμών, οικονομικής αβεβαιότητας, πολιτικών πιέσεων και μεταβαλλόμενων στάσεων του κοινού. Η εξασφάλιση ενός πιο ανοικτού και δημοκρατικού περιβάλλοντος απαιτεί την ενίσχυση των νομικών εγγυήσεων, τη βελτίωση της πρόσβασης σε βιώσιμη χρηματοδότηση, τη μείωση των γραφειοκρατικών εμποδίων και την προώθηση της μεγαλύτερης συνεργασίας μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών και των θεσμικών οργάνων. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων είναι απαραίτητη

για τη διατήρηση της συμμετοχής των πολιτών και την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε ολόκληρη την περιοχή.

Συγκριτική ανάλυση

Σε όλη τη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα και την Ιταλία, η έννοια του πολιτικού χώρου διαμορφώνεται από τα εθνικά νομικά πλαίσια, τις πολιτικές συνθήκες και τις κοινωνικές δομές, οι οποίες καθορίζουν το βαθμό στον οποίο τα άτομα και οι οργανώσεις μπορούν να συνδεθούν, να εκφράζουν απόψεις και να συμμετέχουν στη δημοκρατική ζωή. Ενώ και οι τέσσερις χώρες αναγνωρίζουν επίσημα τις θεμελιώδεις ελευθερίες, **η πρακτική εφαρμογή και το επίπεδο προστασίας διαφέρουν σημαντικά.**

Στη Βουλγαρία και την Κύπρο, ο χώρος των πολιτών αναγνωρίζεται στα εθνικά νομικά πλαίσια, ωστόσο η γραφειοκρατική ανεπάρκεια και οι διοικητικές ασυνέπειες δημιουργούν σημαντικά εμπόδια για τις ΟΚΠ. Στη Βουλγαρία, η δημόσια συμμετοχή παρεμποδίζεται από ένα συνδυασμό οικονομικών δυσχερειών και τη συγκέντρωση οργανώσεων στα αστικά κέντρα, περιορίζοντας τη συμμετοχή στην ύπαιθρο. Στην Κύπρο, εν τω μεταξύ, παρατηρείται στροφή προς τον ακτιβισμό από τα κάτω, ιδίως ως απάντηση στις **κυβερνητικές πολιτικές που ευνοούν τις μεγαλύτερες, καθιερωμένες οργανώσεις έναντι των μικρότερων πρωτοβουλιών.**

Η Ελλάδα δεν είχε ιστορικά ένα **σαφές** ρυθμιστικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα την αποσπασματική εποπτεία και την ασυνεπή εφαρμογή. Η εισαγωγή του νόμου 4873/2021 αποτελεί μια προσπάθεια να αντιμετωπιστούν αυτά τα κενά, αλλά **οι προκλήσεις εγγραφής και η οικονομική αστάθεια εξακολουθούν να περιορίζουν την αποτελεσματικότητα των ΟΚΠ.** Στην Ιταλία, ο χώρος των πολιτών επωφελείται από ισχυρή συνταγματική προστασία, επιτρέποντας στην κοινωνία των πολιτών να λειτουργεί με ασφάλεια δικαίου. Ωστόσο, οι πρόσφατοι νομοθετικοί περιορισμοί -ιδιαίτερα αυτοί που στοχεύουν **σε οργανώσεις με επίκεντρο τη μετανάστευση, το ανθρωπιστικό έργο και τον ακτιβισμό- έχουν αποδυναμώσει τις προστασίες στην πράξη, μειώνοντας τις δυνατότητες συμμετοχής των πολιτών.**

Η γεωγραφική κατανομή της δραστηριότητας της κοινωνίας των πολιτών ποικίλλει επίσης. Η Βουλγαρία και η Κύπρος παρουσιάζουν **αξιοσημείωτο** χάσμα μεταξύ πόλεων και υπαίθρου, με τη δραστηριότητα της κοινωνίας των πολιτών να συγκεντρώνεται στη Σόφια και τη Λευκωσία, **αφήνοντας** τους αγροτικούς πληθυσμούς με περιορισμένη πρόσβαση. Στην Ελλάδα και την Ιταλία, οι **προκλήσεις οφείλονται περισσότερο σε νομικούς και οικονομικούς περιορισμούς παρά σε γεωγραφικούς παράγοντες.**

Παρά τις διαφορές, μια **κοινή τάση και στις τέσσερις χώρες είναι η αυξανόμενη πίεση στον χώρο των πολιτών λόγω πολιτικών, διοικητικών και νομικών περιορισμών.** Στη Βουλγαρία και την Κύπρο, η οικονομική αστάθεια και η γραφειοκρατική ανεπάρκεια περιορίζουν την εμπλοκή των πολιτών, ενώ στην Ιταλία και την Ελλάδα, οι **άμεσες πολιτικές και νομικές πιέσεις -ιδιαίτερα με στόχο ακτιβιστές/ριες, δημοσιογράφους και οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων- περιορίζουν τη δυνατότητα των ΟΚΠ να λειτουργούν ελεύθερα.**

Ωστόσο, οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών **εξακολουθούν να διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο** στην προάσπιση των δημοκρατικών αξιών. **Η Ελλάδα αναπτύσσει ένα πιο δομημένο νομικό πλαίσιο, η Κύπρος ενισχύει κινήματα βάσης, η Βουλγαρία διατηρεί ενεργές πρωτοβουλίες παρά τα οικονομικά εμπόδια και η Ιταλία αμφισβητεί περιοριστικά μέτρα μέσω νομικών ενεργειών.** Η διασφάλιση ενός **σταθερού και ανοικτού χώρου των πολιτών** στη Νότια Ευρώπη θα απαιτήσει

ενισχυμένη νομική προστασία, ισχυρότερους μηχανισμούς οικονομικής στήριξης και θεσμικές δεσμεύσεις για την προώθηση της δημοκρατικής συμμετοχής.

Νομικό και πολιτικό περιβάλλον

Ομοιότητες

- **Η περιοριστική νομοθεσία** θέτει σημαντικές προκλήσεις για τις ΟΚΠ, καθώς και οι τέσσερις χώρες επιβάλλουν διοικητικά και νομικά εμπόδια που επηρεάζουν δυσανάλογα τις οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μετανάστευσης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι περιορισμοί αυτοί δυσχεραίνουν τη συμμόρφωση των ΜΚΟ με τους κανονισμούς και συχνά δημιουργούν νομική αβεβαιότητα που εμποδίζει τη λειτουργία τους.
- **Οι οικονομικές προκλήσεις** απειλούν τη βιωσιμότητα των ΟΚΠ, καθώς τα γραφειοκρατικά εμπόδια και οι περιορισμοί στη χρηματοδότηση καθιστούν δύσκολο για τις οργανώσεις να εξασφαλίσουν σταθερή οικονομική στήριξη. Πολλές ΟΚΠ αναγκάζονται να βασίζονται σε ιδιώτες δωρητές ή ξένη χρηματοδότηση, την οποία οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν μερικές φορές ως δικαιολογία για να αμφισβητήσουν τη νομιμότητά τους ή να επιβάλουν πρόσθετα ρυθμιστικά βάρη.
- **Οι απειλές κατά της ελευθερίας του Τύπου** έχουν αυξηθεί σε ολόκληρη την περιοχή, καθώς οι δημοσιογράφοι και οι ακτιβιστές/ριες αντιμετωπίζουν συχνά νομική παρενόχληση, παρακολούθηση και αγωγές που αποσκοπούν στη φίμωση των επικριτικών φωνών. Οι αγωγές SLAPP χρησιμοποιούνται συνήθως για τον εκφοβισμό όσων εκθέτουν τη διαφθορά, τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή τις κυβερνητικές παραβάσεις, αποτελώντας σημαντική απειλή για την εμπλοκή των πολιτών.
- **Τα διοικητικά εμπόδια** δημιουργούν πρόσθετες δυσκολίες για τις ΟΚΠ, καθώς οι οργανώσεις αντιμετωπίζουν συχνά μεγάλες καθυστερήσεις στην εγγραφή, υπερβολική γραφειοκρατία και ασαφείς νομικές απαιτήσεις. Αυτές οι επιβαρύνσεις επηρεάζουν δυσανάλογα τις μικρές οργανώσεις και τις οργανώσεις βάσης που δεν διαθέτουν τους οικονομικούς και νομικούς πόρους για να περιηγηθούν σε πολύπλοκα ρυθμιστικά περιβάλλοντα.
- **Οι πολιτικές πιέσεις** στις ΟΚΠ έχουν ενταθεί, με τις κυβερνήσεις να χρησιμοποιούν διάφορες στρατηγικές για να περιορίσουν την επιρροή τους και να καταστείλουν τις κριτικές φωνές. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα κράτη επιβάλλουν νομικούς και οικονομικούς περιορισμούς, ενώ σε άλλες, εκστρατείες δυσφήμισης και τακτικές παραπληροφόρησης επιδιώκουν να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, παρουσιάζοντάς τις ως ξένους πράκτορες ή πολιτικά υποκινούμενους φορείς.

Διαφορές

- **Η θεσμική στήριξη των ΟΚΠ από τη Βουλγαρία (CCSD) υπάρχει αλλά είναι σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματική, ενώ η Κύπρος, η Ελλάδα και η Ιταλία δεν διαθέτουν παρόμοια πλαίσια.** Ωστόσο, η έρευνα πεδίου δείχνει ότι ακόμη και στη Βουλγαρία, η δέσμευση με τον εν λόγω φορέα παραμένει ασυνεπής και σε μεγάλο βαθμό συμβολική.
- **Η Ελλάδα έχει υιοθετήσει πιο ανοιχτά περιοριστικές πολιτικές έναντι των ΜΚΟ που σχετίζονται με τη μετανάστευση, ενώ η Ιταλία και η Βουλγαρία χρησιμοποιούν διοικητικά εμπόδια αντί για άμεση ποινικοποίηση.** Οι ακτιβιστές/ριες στην Ελλάδα περιέγραψαν σημαντικούς νομικούς κινδύνους που συνδέονται με το έργο των ΜΚΟ στον τομέα της μετανάστευσης και της προστασίας των προσφύγων/ισσών, με ορισμένες οργανώσεις να αναγκάζονται να σταματήσουν τη λειτουργία τους.

- Οι συνταγματικές προστασίες της Ιταλίας είναι ισχυρές, αλλά υπονομεύονται από την επιλεκτική εφαρμογή, ενώ η Ελλάδα και η Βουλγαρία επιβάλλουν πιο άμεσους νομοθετικούς περιορισμούς. Τα ευρήματα από την Ιταλία υποδηλώνουν ότι οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών αντιμετωπίζουν παρενόχληση κυρίως μέσω νομικού και οικονομικού ελέγχου και όχι μέσω άμεσων απαγορεύσεων.
- Τα χρηματοπιστωτικά εμπόδια της Κύπρου προέρχονται σε μεγάλο βαθμό από τις τραπεζικές πολιτικές και όχι από την άμεση κυβερνητική παρέμβαση, σε αντίθεση με την Ελλάδα και τη Βουλγαρία, όπου οι περιορισμοί χρηματοδότησης που επιβάλλονται από το κράτος διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Οι Κύπριοι/ες ακτιβιστές/ριες υπογράμμισαν τον μοναδικό τους αγώνα με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που αρνούνται να εξυπηρετήσουν ΜΚΟ χωρίς σαφή αιτιολόγηση.

Περίληψη της εθνικής νομοθεσίας και του ρυθμιστικού περιβάλλοντος

Το ρυθμιστικό περιβάλλον για τις ΟΚΠ στη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα και την Ιταλία παρουσιάζει τόσο κοινές προκλήσεις όσο και προσεγγίσεις ανά χώρα. Ενώ και οι τέσσερις χώρες αναγνωρίζουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες του συνεταιρίζεσθαι και του συνέρχεσθαι στο νομικό τους πλαίσιο, ο βαθμός του διοικητικού φόρτου, της πολιτικής παρέμβασης και των οικονομικών περιορισμών διαφέρει σημαντικά. Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια τάση αύξησης του κυβερνητικού ελέγχου και των νομοθετικών περιορισμών στην κοινωνία των πολιτών σε ολόκληρη την περιοχή, που συχνά δικαιολογείται με το πρόσχημα της ασφάλειας, των μέτρων κατά του ξηπλύματος χρήματος και του ελέγχου της μετανάστευσης.²

Παρά αυτά τα γενικότερα θέματα, κάθε χώρα έχει αναπτύξει το δικό της ρυθμιστικό πλαίσιο, το οποίο αντανακλά διαφορετικές ιστορικές, πολιτικές και νομικές παραδόσεις.³ Τα κοινά σημεία μεταξύ αυτών των χωρών καταδεικνύουν μια περιφερειακή τάση αύξησης των περιορισμών στην κοινωνία των πολιτών, ενώ οι διαφορές αναδεικνύουν τους μοναδικούς πολιτικούς και νομικούς αγώνες που αντιμετωπίζουν οι ΟΚΠ σε κάθε εθνικό πλαίσιο.⁴

Βουλγαρία

Ο νόμος περί μη κερδοσκοπικών νομικών προσώπων διέπει την ίδρυση και τη λειτουργία των ΜΚΟ στη Βουλγαρία. Ο νόμος καλύπτει ολόκληρο τον κύκλο ζωής των ΜΚΟ, από την εγγραφή και τις λειτουργικές διαδικασίες έως τη διάλυση. Ενώ η διαδικασία εγγραφής είναι σχετικά απλή, τα ποσοστά απόρριψης παραμένουν υψηλά λόγω γραφειοκρατικής ανεπάρκειας και νομικών ασάφειες.⁵ Οι πολιτικές, συνδικαλιστικές και θρησκευτικές οργανώσεις ρυθμίζονται χωριστά. Ο νόμος προβλέπει μηχανισμούς διαφάνειας, αλλά πάσχει από ασυνεπή κατηγοριοποίηση των ΜΚΟ, η οποία επηρεάζει τη λογοδοσία και τη χάραξη πολιτικής.⁶

² CIVICUS Monitor, *Civic space trends in Southern Europe*, 2023. Ανακτήθηκε από <https://monitor.civicus.org>

³ European Commission, *Annual report on civil society and fundamental rights in the EU*, 2023. Ανακτήθηκε από <https://ec.europa.eu>.

⁴ European Democracy Observatory, *Civil society and policy-making in Europe*, 2023. Ανακτήθηκε από <https://www.edo.org>

⁵ Center for Civil Society Studies, *NGO legal frameworks in Bulgaria: Challenges and opportunities*, 2021. Ανακτήθηκε από <https://www.ccss.org>

⁶ Viken, G. και Zahariev, B. *Civic Engagement in Bulgaria and Norway*, Sofia: Open Society Institute Sofia, 2024.

Η Βουλγαρία προσπάθησε να εισαγάγει μεταρρυθμίσεις για την ψηφιοποίηση των δραστηριοτήτων των ΜΚΟ, αλλά οι νομοθετικές τροποποιήσεις έχουν καθυστερήσει. Η πανδημία COVID-19 ανέδειξε τα κενά στους κανονισμούς που σχετίζονται με τη λήψη αποφάσεων στο διαδίκτυο και οι προσπάθειες για την εφαρμογή σαφέστερων κατευθυντήριων γραμμών παραμένουν ανεπίλυτες. Επιπλέον, οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν αναφέρει ότι αντιμετωπίζουν διοικητική παρενόχληση και πολιτική πίεση.⁷ Η έρευνα πεδίου δείχνει ότι οι ΟΚΠ στη Βουλγαρία αντιμετωπίζουν συχνά γραφειοκρατικές καθυστερήσεις και ασαφείς ερμηνείες των κανονισμών, γεγονός που περιπλέκει την ικανότητά τους να λειτουργούν αποτελεσματικά. Πολλές οργανώσεις αγωνίζονται με την οικονομική βιωσιμότητα λόγω της περιορισμένης πρόσβασης σε εγχώριες πηγές χρηματοδότησης.⁸

Η συμμετοχή στη χάραξη πολιτικής προστατεύεται συνταγματικά. Οι ΜΚΟ μπορούν να προτείνουν νομοθετικές αλλαγές, να συμμετέχουν σε δημόσιες διαβουλεύσεις και να συνεργάζονται με κοινοβουλευτικές επιτροπές. Ωστόσο, η συμμετοχή των ΟΚΠ είναι προαιρετική και όχι υποχρεωτική, και τα συμβουλευτικά όργανα στερούνται διαφάνειας.

Οι ελευθερίες προστατεύονται συνταγματικά, αλλά ισχύουν περιορισμοί για τις οργανώσεις που απειλούν την εθνική ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη. Η ελευθερία του συνέρχεσθαι δεν απαιτεί επίσημη άδεια, αλλά έχουν αναφερθεί περιστατικά υπερβολικής αστυνομικής βίας. Οι δημοσιογράφοι αντιμετωπίζουν SLAPPs και λογοκρισία μέσω νομικών μηχανισμών.

Το **Συμβούλιο για την Ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πολιτών (CCSD)** ιδρύθηκε για να στηρίξει τις ΜΚΟ, αλλά παραμένει αναποτελεσματικό λόγω γραφειοκρατικών καθυστερήσεων και πολιτικής αστάθειας.⁹

Κύπρος

Ο **νόμος περί σωματείων, ιδρυμάτων και άλλων συναφών θεμάτων (Ν. 104(I)/2017)** εκσυγχρόνισε το κυπριακό πλαίσιο, επιτρέποντας τη λειτουργία ξένων ΜΚΟ και θεσπίζοντας νομική προσωπικότητα για τις ομοσπονδίες οργανώσεων. Ωστόσο, τα γραφειοκρατικά εμπόδια εξακολουθούν να υφίστανται, συμπεριλαμβανομένων των ασυνεπών ερμηνειών των περιφερειακών γραφείων και των καθυστερήσεων στις εγκρίσεις νομικών εγγράφων.¹⁰

Η **τροποποίηση του νόμου για τα συνδικάτα το 2020** οδήγησε στη διαγραφή αρκετών ΟΚΠ λόγω των αυστηρών απαιτήσεων συμμόρφωσης. Η κυβέρνηση έχει επικριθεί για την επιβολή δυσανάλογων περιορισμών στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Επιπλέον, ο τραπεζικός τομέας έχει κατηγοριοποιήσει τις ΜΚΟ ως οντότητες υψηλού κινδύνου, γεγονός που οδηγεί σε προκλήσεις όσον αφορά το άνοιγμα ή τη διατήρηση τραπεζικών λογαριασμών. Οι ΟΚΠ συχνά αντιμετωπίζουν ξαφνικές

⁷ Narsee, Aarti et al. Civic Space Report 2024: Bulgaria: Bulgarian Center for Non-For-Profit Law, 2024.

⁸ OSCE, Bulgaria's regulatory environment for NGOs: An assessment, 2021. Ανακτήθηκε από <https://www.osce.org>.

⁹ European Commission, 2024 Rule of Law Report. Country Chapter on the rule of law situation in Bulgaria, (SWD(2023) 802 final), Brussels, 2023.

¹⁰ Cyprus Human Rights Watch. (2022). CSO participation and banking restrictions in Cyprus, 2022. Συμμετοχή ΟΚΠ και τραπεζικοί περιορισμοί στην Κύπρο, 2022. Ανακτήθηκε από <https://www.cyprushumanrights.org>.

δεσμεύσεις κεφαλαίων χωρίς προηγούμενη προειδοποίηση, με αντίκτυπο στην οικονομική τους σταθερότητα.¹¹

Η δημόσια διαβούλευση είναι περιορισμένη. Παρά τις προσπάθειες ενίσχυσης της δέσμευσης, δεν υπάρχει επίσημο πλαίσιο που να εξασφαλίζει τη συμμετοχή των ΟΚΠ στη λήψη αποφάσεων. Οι γραφειοκρατικές ανεπάρκειες και η έλλειψη κυβερνητικής αναγνώρισης εμποδίζουν την ουσιαστική συμμετοχή. Η ελευθερία του Τύπου αντιμετωπίζει προκλήσεις, με ποινικές κυρώσεις για την άσκηση κριτικής στις αρχές. Οι δημόσιες διαμαρτυρίες επιτρέπονται νομικά, αλλά ενδέχεται να αντιμετωπίζουν διοικητικούς περιορισμούς.

Ελλάδα

Ο νόμος **4873/2021** ρυθμίζει τις ΟΚΠ, αλλά πρόσθετοι νόμοι από το 2020 έχουν επιβάλει περιοριστικά μέτρα, ιδίως σε οργανώσεις που ασχολούνται με τη μετανάστευση, το άσυλο και την κοινωνική ένταξη. Οι ΜΚΟ πρέπει να εγγράφονται στο **Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου**, το οποίο έχει διακριτική ευχέρεια έγκρισης και μπορεί να απορρίψει τις αιτήσεις χωρίς σαφή αιτιολόγηση.¹²

Αρκετές οργανώσεις που παρέχουν βοήθεια στους πρόσφυγες έχουν ποινικοποιηθεί βάσει του **νόμου περί απελάσεων και επιστροφών του 2021**, ο οποίος επιβάλλει νομικές και οικονομικές κυρώσεις στις οργανώσεις ΟΚΠ που συμμετέχουν σε αποστολές διάσωσης χωρίς προηγούμενη κυβερνητική άδεια. Το περιοριστικό πλαίσιο της Ελλάδας επεκτείνεται πέρα από τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τη μετανάστευση, καθώς οι ΟΚΠ που δραστηριοποιούνται στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την καταπολέμηση της διαφθοράς έχουν επίσης αναφέρει αυξανόμενο κυβερνητικό έλεγχο.¹³

Η έρευνα πεδίου επιβεβαιώνει ότι οι εργαζόμενοι στις ΜΚΟ, ιδίως στους τομείς των προσφύγων/ισών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αντιμετωπίζουν παρενοχλήσεις, νομικά εμπόδια και περιοριστικές κυβερνητικές πολιτικές. Αρκετές οργανώσεις ανέφεραν ότι συναντούν σκόπιμα γραφειοκρατικά εμπόδια που εμποδίζουν την εγγραφή τους και την πλήρη συμμετοχή τους στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής. Πολλές ΟΚΠ αντιμετωπίζουν επίσης σημαντικούς λειτουργικούς περιορισμούς λόγω της επιλεκτικής επιβολής του νόμου και του νομικού εκφοβισμού.

Το νομικό πλαίσιο θέτει σημαντικά εμπόδια στη συμμετοχή των ΟΚΠ. Οι αυστηροί νόμοι περί εγγραφής ΜΚΟ και τα κριτήρια απόρριψης κατά διακριτική ευχέρεια έχουν μειώσει τη συμμετοχή στη μεταναστευτική πολιτική και την πολιτική ασύλου. Οι δημόσιες διαβουλεύσεις είναι συχνά συμβολικές, με περιορισμένο αντίκτυπο στις νομοθετικές διαδικασίες.¹⁴ Η ελευθερία του συνέρχεσθαι περιορίζεται από νέους νόμους που επιτρέπουν στις αρχές να διαλύουν τις διαδηλώσεις. Η επιτήρηση και η νομική παρενόχληση δημοσιογράφων και ακτιβιστών/ριών περιορίζουν την ελευθερία της έκφρασης.¹⁵

¹¹ Transparency International. (2022). Corruption risks and NGO financial regulations in Cyprus. Ανακτήθηκε από <https://www.transparency.org>.

¹² Huliaras, A., "Greek Civil Society: The Neglected Causes of Weakness." In *Austerity and the Third Sector: Civil Society at the European Frontline*, 2015.

¹³ [Civic-Space-Report-2024 ECF.pdf](#)

¹⁴ [Ελλάδα: η ανθρωπιστική δράση δέχεται επίθεση - CIVICUS LENS](#)

¹⁵ [World Justice Project: govwatch: Δείκτης κράτους δικαίου 2023 - govwatch](#)

Το σύστημα εγγραφής του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου ελέγχει τις δραστηριότητες των ΜΚΟ, περιορίζοντας την ανεξαρτησία τους. Κανένας ανεξάρτητος φορέας δεν υποστηρίζει αποτελεσματικά την ανάπτυξη των ΜΚΟ.¹⁶

Ιταλία

Το ιταλικό Σύνταγμα (άρθρα 17, 18 και 21) προστατεύει τις θεμελιώδεις ελευθερίες του συνέρχεσθαι, του συνεταιρίζεσθαι και της έκφρασης. Ωστόσο, στην πράξη, νέοι νόμοι, όπως το **νομοθετικό διάταγμα αριθ. 1/2023**, έχουν εισάγει λειτουργικές προκλήσεις για τις ΜΚΟ. Οι νόμοι αυτοί επιβάλλουν αυστηρότερες απαιτήσεις υποβολής οικονομικών εκθέσεων και αυξημένη εποπτεία για τις οργανώσεις που ασχολούνται με τη μετανάστευση και την περιβαλλοντική υπεράσπιση. Οι ΜΚΟ που εργάζονται σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τη μετανάστευση έχουν αντιμετωπίσει άμεσες κυβερνητικές παρεμβάσεις, ιδίως εκείνες που διεξάγουν αποστολές διάσωσης στη θάλασσα για τους πρόσφυγες.¹⁷

Δημοσιογράφοι και ακτιβιστές/ριες ανέφεραν αυξημένη νομική παρενόχληση, με αγωγές SLAPP να χρησιμοποιούνται για την καταστολή ερευνητικών ρεπορτάζ. Επιπλέον, υπήρξαν ανησυχίες σχετικά με την πολιτική επιρροή που ασκείται στα κρατικά χρηματοδοτούμενα μέσα ενημέρωσης, γεγονός που οδηγεί σε περιορισμούς της ανεξάρτητης δημοσιογραφίας.¹⁸ Η έρευνα πεδίου αποκαλύπτει ότι οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών στην Ιταλία αντιμετωπίζουν αυξημένη επιτήρηση, επιλεκτική εφαρμογή των κανονισμών και πολιτική πίεση στις οργανώσεις υπεράσπισης, ιδίως εκείνες που ασχολούνται με μεταναστευτικά και περιβαλλοντικά ζητήματα.

Το νομικό πλαίσιο της Ιταλίας επιτρέπει τη συμμετοχή του κοινού στη χάραξη πολιτικής, αλλά πάσχει από γραφειοκρατικές ανεπάρκειες. Οι δημόσιες συγκεντρώσεις απαιτούν προηγούμενη κοινοποίηση και η επιλεκτική εφαρμογή επηρεάζει δυσανάλογα τις πολιτικά ευαίσθητες κινήσεις.¹⁹ Επιπλέον, η ελευθερία του Τύπου υπονομεύεται από την κυβερνητική επιρροή στα δημόσια μέσα ενημέρωσης και τις SLAPPs κατά των δημοσιογράφων.²⁰

Δεν υπάρχει κεντρικό θεσμικό πλαίσιο για την υποστήριξη των ΟΚΠ, αλλά η δικαιοσύνη και οι ρυθμιστικές αρχές παίζουν ρόλο στην εποπτεία.²¹

Μέτρα προστασίας

Η προστασία των ΟΚΠ σε ολόκληρη τη Νότια Ευρώπη διαμορφώνεται από μια σύνθετη αλληλεπίδραση συνταγματικών εγγυήσεων, νομικών πλαισίων και θεσμικών μηχανισμών. Τα γενικώς αναγνωρισμένα μέτρα προστασίας περιλαμβάνουν συνταγματικές εγγυήσεις για την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, της έκφρασης και της ειρηνικής συνάθροισης, καθώς και διεθνείς δεσμεύσεις όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, οι οδηγίες της ΕΕ και η

¹⁶ [Civic-Space-Report-2024_ECF.pdf](#)

¹⁷ The Italian Constitution, Title I - Available at: Titolo I - Rapporti civili | www.governo.it.

¹⁸ CILD, Liberties Rule of Law Report 2024 - Italy, 2024. Available at: [LIBERTIES RULE OF LAW REPORT 2024](#).

¹⁹ Giordano A., No security for rights. Human Rights Watch's World Report 2025 flunks Italy, *Altraeconomia*, January 2025.

²⁰ CILD, Liberties Rule of Law Report 2024 - Italy, 2024. Available at: [LIBERTIES RULE OF LAW REPORT 2024](#).

²¹ Chiodi L., Epis S., Italian civil society: from target to antidote to the crisis of democracy?, CILD, October 2024.

Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τους υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτά τα νομικά μέσα θεσπίζουν ένα ευρύ πλαίσιο που αποσκοπεί στη διασφάλιση του πολιτικού χώρου και στην προστασία των οργανώσεων από αδικαιολόγητες κρατικές παρεμβάσεις. Σε εθνικό επίπεδο, οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έχουν νομικές διατάξεις που κατοχυρώνονται στα συντάγματά τους ή σε ειδική νομοθεσία που παρέχουν στις ΟΚΠ το δικαίωμα να λειτουργούν ελεύθερα, να ασκούν υπεράσπιση και να λαμβάνουν χρηματοδότηση τόσο από εγχώριες όσο και από διεθνείς πηγές.

Οι θεσμικοί μηχανισμοί ενισχύουν περαιτέρω αυτές τις προστασίες, καθώς πολλές χώρες δημιουργούν γραφεία Διαμεσολαβητών, επιτροπές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και φορείς κατά των διακρίσεων που είναι επιφορτισμένοι με την παρακολούθηση και την αντιμετώπιση των παραβιάσεων κατά των ΟΚΠ. Κατ' αρχήν, οι θεσμοί αυτοί λειτουργούν ως διαμεσολαβητές μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών και του κράτους, προσφέροντας νομική προσφυγή σε περιπτώσεις παρενόχλησης, διακρίσεων ή αδικαιολόγητων περιορισμών. Οι νομικές διατάξεις κατά της δυσφήμισης, της ρητορικής μίσους και των απειλών στον κυβερνοχώρο θα πρέπει επίσης να θωρακίζουν τις ΟΚΠ από επιθέσεις με πολιτικά κίνητρα, διασφαλίζοντας ότι μπορούν να λειτουργούν χωρίς το φόβο εκφοβισμού ή βίας. Επιπλέον, οι δικαστικές εγγυήσεις, συμπεριλαμβανομένων των προστατευτικών μέτρων κατά των στρατηγικών αγωγών κατά της δημόσιας συμμετοχής (SLAPP), έχουν ως στόχο να αποτρέψουν ισχυρούς παράγοντες -είτε κρατικούς είτε ιδιωτικούς- από το να χρησιμοποιούν νομικό εκφοβισμό για να φιμώσουν ακτιβιστές/ριες και δημοσιογράφους.

Η πρόσβαση σε οικονομικούς πόρους παραμένει μια άλλη κρίσιμη συνιστώσα της προστασίας των ΟΚΠ, με τους κανονισμούς της ΕΕ να τονίζουν τη σημασία της οικονομικής διαφάνειας, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι οι περιορισμοί δεν επιβαρύνουν αδικαιολόγητα τις οργανώσεις πολιτών. Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, ιδίως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση αυτής της προστασίας, δημιουργώντας νομικά προηγούμενα, υποστηρίζοντας αλλαγές πολιτικής και καθιστώντας τις εθνικές κυβερνήσεις υπόλογες όταν παραβιάζουν τις δημοκρατικές αρχές. Αυτοί οι μηχανισμοί, όταν εφαρμόζονται αποτελεσματικά, δημιουργούν ένα ισχυρό πλαίσιο που επιτρέπει στις ΟΚΠ να λειτουργούν σε ένα περιβάλλον που σέβεται τις ελευθερίες των πολιτών, προωθεί τη λογοδοσία και ενισχύει τη δημοκρατική συμμετοχή.

Παρά τις επίσημες αυτές προστασίες, η πρακτική εφαρμογή αυτών των μέτρων στη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα και την Ιταλία είναι ασυνεπής και συχνά αναποτελεσματική, αφήνοντας πολλές ΟΚΠ ευάλωτες σε νομικές, οικονομικές και πολιτικές πιέσεις. Νομοθετικά κενά και περιοριστικές πολιτικές δημιουργούν ευπάθειες, με τη Βουλγαρία να μην διαθέτει ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για τους υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών από επιθέσεις με πολιτικά κίνητρα και την Ελλάδα να ποινικοποιεί την ανθρωπιστική βοήθεια προς τους μετανάστες/ριες.²² Για παράδειγμα, τον Δεκέμβριο του 2022, ο Παναγιώτης Δημητράς, ένας εξέχων υπερασπιστής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κατηγορήθηκε για σύσταση «εγκληματικής οργάνωσης» με σκοπό τη διευκόλυνση της παράτυπης μετανάστευσης, με αποτέλεσμα να του απαγορευτεί το ταξίδι και να του επιβληθούν περιορισμοί στο έργο του.²³ Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι υφιστάμενες συνταγματικές προστασίες υπονομεύονται από την επιλεκτική επιβολή, την πολιτικά υποκινούμενη νομική δράση και τις διοικητικές επιβαρύνσεις που πλήττουν δυσανάλογα τις ΟΚΠ με προσανατολισμό στην υπεράσπιση. Η οικονομική αστάθεια

²² RSF, Βουλγαρία: Ανησυχητικές υποθέσεις SLAPP θέτουν σε κίνδυνο την εύθραυστη ελευθερία των μέσων ενημέρωσης.

²³ [Ελλάδα - Civicus Monitor](#)

επιδεινώνεται από τις περιοριστικές τραπεζικές πολιτικές στην Κύπρο, τους κρατικούς περιορισμούς χρηματοδότησης στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία και τα γραφειοκρατικά εμπόδια στην Ιταλία. Στην Κύπρο, ο χρηματοπιστωτικός τομέας κατατάσσει ανεξάρτητα τις ΟΚΠ ως οντότητες υψηλού κινδύνου, γεγονός που οδηγεί σε δυσκολίες στην απόκτηση τραπεζικών υπηρεσιών και στη διεκπεραίωση συναλλαγών. Επιπλέον, η κρατική χρηματοδότηση παραμένει περιορισμένη, αργή και κατανέμεται δυσανάλογα σε ΟΚΠ με προσανατολισμό στις υπηρεσίες, ενώ οι οργανώσεις που υπερασπίζονται τα μεταναστευτικά δικαιώματα, τη δικοινοτική συμφιλίωση και τα ανθρώπινα δικαιώματα αγωνίζονται να εξασφαλίσουν βιώσιμη χρηματοδότηση. Στην Ιταλία, επίσης, η πρόσβαση σε δημόσιους πόρους παραμένει σε μεγάλο βαθμό περιορισμένη, με τις γραφειοκρατικές καθυστερήσεις και την έλλειψη διαφάνειας να αναγκάζουν πολλές οργανώσεις να βασίζονται σε ιδιωτικές επιχορηγήσεις.²⁴ Η νομική παρενόχληση μέσω SLAPPs παραμένει ένα μείζον ζήτημα, ιδίως στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία, όπου οι νόμοι περί δυσφήμισης χρησιμοποιούνται ως όπλο εναντίον ακτιβιστών/ριών και δημοσιογράφων. Πράγματι, οι διατάξεις περί δυσφήμισης του άρθρου 148 του βουλγαρικού Ποινικού Κώδικα έχουν χρησιμοποιηθεί από πολιτικούς και εταιρικούς παράγοντες για τον εκφοβισμό των ΟΚΠ μέσω δαπανηρών νομικών διαδικασιών, ενώ η Ελλάδα παραμένει η χώρα με τη χαμηλότερη κατάταξη στην ΕΕ όσον αφορά την ελευθερία του Τύπου.²⁵

Οι θεσμικοί μηχανισμοί που έχουν σχεδιαστεί για την προστασία των ΟΚΠ συχνά αποδεικνύονται ανεπαρκείς όσον αφορά τη δύναμη επιβολής. Ενδεικτικά αναφέρονται οι θεσμικοί μηχανισμοί που υπάρχουν στο θεσμό του βουλγαρικού διαμεσολαβητή, ο οποίος δεν διαθέτει την ικανότητα να παρέχει στις ΟΚΠ άμεσες νομικές ή θεσμικές εγγυήσεις που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν για την προστασία τους από παρενοχλήσεις, δυσφήμιση ή φυσικές απειλές. Η κατάσταση αυτή επιδεινώνεται περαιτέρω από την εμφάνιση διάχυτων απειλών για την ψηφιακή ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνοεπιθέσεων και των εκστρατειών παραπληροφόρησης, οι οποίες έχουν επιζήμια επίδραση στον χώρο των πολιτών σε ολόκληρη την περιοχή.²⁶ Επιπλέον, σε χώρες όπως η Ελλάδα και η Ιταλία, η πολιτική εχθρότητα απέναντι στις οργανώσεις για τη μετανάστευση και τα ανθρώπινα δικαιώματα έχει οδηγήσει σε όλο και πιο κατασταλτικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων ποινικών ερευνών, διοικητικών προστίμων και περιοριστικών νομικών πλαισίων που στοχεύουν άμεσα τις δραστηριότητες των ΟΚΠ. Στην Ιταλία, για παράδειγμα, η επιτόπια έρευνα αποκάλυψε ότι ενώ ορισμένες οργανώσεις ΟΚΠ που βασίζονται σε εθελοντές, όπως η RETAKE, παρέμειναν σχετικά ανεπηρέαστες από τους δικαστικούς περιορισμούς, άλλες, όπως η Rewild Sicily, αντιμετώπισαν νομική και γραφειοκρατική καταστολή, ιδίως στις προσπάθειές τους να εφαρμόσουν ευρωπαϊκά προγράμματα αναδάσωσης.²⁷

Το περιοριστικό περιβάλλον για τις ΟΚΠ σε όλη τη Νότια Ευρώπη σηματοδοτεί μια ανησυχητική τάση συρρίκνωσης του χώρου των πολιτών. Ενώ θεωρητικά υπάρχουν συνταγματικές και διεθνείς προστασίες, η άνιση εφαρμογή τους εκθέτει τις οργανώσεις σε οικονομική ανασφάλεια, νομικό εκφοβισμό και πολιτική καταστολή. Η έλλειψη αποτελεσματικών θεσμικών εγγυήσεων σημαίνει ότι πολλές ΟΚΠ μένουν να βασίζονται σε ανεπίσημα δίκτυα και στη διεθνή συνηγορία για να αντιμετωπίσουν τους εγχώριους περιορισμούς. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων απαιτεί όχι μόνο νομικές μεταρρυθμίσεις αλλά και ισχυρότερες θεσμικές δεσμεύσεις για τη διασφάλιση των ελευθεριών των πολιτών. Οι κυβερνήσεις πρέπει να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι οι δικαστικοί και διοικητικοί μηχανισμοί λειτουργούν ανεξάρτητα, απαλλαγμένοι

²⁴ CILD, Liberties Rule of Law Report 2024 - Italy, 2024. Διαθέσιμο στο: [ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ 2024](#)

²⁵ [ΕΛΛΑΔΑ | Civic Space Watch](#)

²⁶ RSF, [Bulgaria: Alarming SLAPP cases endanger fragile media freedom](#).

²⁷ De Leo A., Op-ed: EU Council on Refugees and Exiles, October 2024.

από πολιτική επιρροή, ώστε να υπερασπίζονται τα δικαιώματα των φορέων της κοινωνίας των πολιτών. Επιπλέον, οι διεθνείς θεσμοί, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης, πρέπει να συνεχίσουν να ασκούν πιέσεις στις εθνικές κυβερνήσεις να συμμορφώνονται με τις δημοκρατικές αρχές και να προστατεύουν τον χώρο των πολιτών. Χωρίς αποφασιστική δράση για την αντιμετώπιση των περιοριστικών πολιτικών και την ενίσχυση των μηχανισμών επιβολής, οι ΟΚΠ θα συνεχίσουν να αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια στο ρόλο τους ως παρατηρητές της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας, η προώθηση νομικών μεταρρυθμίσεων και η καλλιέργεια μιας κουλτούρας δέσμευσης των πολιτών αποτελούν ουσιώδη βήματα για την αντιστροφή της τρέχουσας τάσης και τη διασφάλιση ότι η κοινωνία των πολιτών θα παραμείνει ακρογωνιαίος λίθος της δημοκρατικής διακυβέρνησης στη Νότια Ευρώπη.

Αναδυόμενες επιχειρησιακές προκλήσεις για τις ΟΚΠ

Σε όλες τις επιλεγμένες χώρες της Νότιας Ευρώπης, η απουσία ειδικών μηχανισμών παρακολούθησης συνέβαλε στην επιδείνωση του χώρου των πολιτών, όπου οι ΟΚΠ αντιμετωπίζουν αυξανόμενους περιορισμούς χωρίς θεσμική προστασία ή δυνατότητες προσφυγής. Στη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα και την Ιταλία, η κρατική αδράνεια, οι αδύναμες εποπτικές δομές και η έλλειψη διαφάνειας επέτρεψαν στις απειλές κατά της κοινωνίας των πολιτών να κλιμακωθούν ανεξέλεγκτα. Χωρίς συστηματική συλλογή δεδομένων, ανεξάρτητους θεσμούς παρακολούθησης και ισχυρότερα μέτρα προστασίας, ο τομέας παραμένει εξαιρετικά ευάλωτος σε εκστρατείες συκοφάντησης, περιοριστική νομοθεσία και ψηφιακές απειλές. Η αντιμετώπιση αυτού του κρίσιμου κενού στην παρακολούθηση είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της λογοδοσίας, την αποτροπή περαιτέρω περιορισμών και τη διαφύλαξη της συμμετοχής των πολιτών στην περιοχή.

Μείωση των μηχανισμών συμμετοχής των πολιτών

Τα τελευταία τέσσερα χρόνια, οι μηχανισμοί συμμετοχής των πολιτών σε όλη τη Νότια Ευρώπη αντιμετωπίζουν αυξανόμενες προκλήσεις, κυρίως λόγω της πολιτικής αστάθειας, της γραφειοκρατικής ανεπάρκειας, των περιοριστικών νομοθετικών πλαισίων και της γενικής μείωσης της θεσμικής διαφάνειας. Τα εμπόδια αυτά έχουν συμβάλει στην αποδυνάμωση της συμμετοχής του κοινού στη χάραξη πολιτικής, περιορίζοντας τις ευκαιρίες των ΟΚΠ να επηρεάσουν αποτελεσματικά τις δημοκρατικές διαδικασίες.

Στη Βουλγαρία, παράγοντες όπως η συνεχιζόμενη κοινοβουλευτική αστάθεια, η παγκόσμια πανδημία και η επιδείνωση του κράτους δικαίου έχουν διαταράξει όλο και περισσότερο τη λειτουργία των κρατικών θεσμών, επηρεάζοντας σημαντικά τη συμμετοχή των πολιτών. Ο Δείκτης Συμμετοχής των Πολιτών κατέγραψε μείωση των επιδόσεων της Βουλγαρίας από το 2021 έως το 2023 σε όλες τις κατηγορίες που παρακολουθούνται, συμπεριλαμβανομένου του περιβάλλοντος, των πρακτικών και της αποτελεσματικότητας. Η έκθεση για το κράτος δικαίου του 2024 σημειώνει ότι η διαδικασία της Βουλγαρίας για την εισαγωγή νομοθετικών προτάσεων από τους βουλευτές στερείται βασικών προτύπων, όπως η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και η διασφάλιση της συμμόρφωσης με το δίκαιο της ΕΕ.²⁸

²⁸ European Commission, [2024 Rule of Law Report. Country Chapter on the rule of law situation in Bulgaria](#), (SWD(2023) 802 final), Brussels, 2023.

Θεσμικά πλαίσια, όπως το Συμβούλιο για την Ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πολιτών, παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματικά λόγω παρατεταμένης δυσλειτουργίας. Αρχικά αναγνωρίστηκε ως μια πολλά υποσχόμενη πρωτοβουλία, το Συμβούλιο υπέστη καθυστερήσεις στην ηγεσία και λειτουργική στασιμότητα, καθιστώντας τον αντίκτυπό του αμελητέο. Οι ευρύτερες προκλήσεις της διακυβέρνησης και η μείωση της εμπιστοσύνης στους συμμετοχικούς μηχανισμούς έχουν αποθαρρύνει περαιτέρω τις ΟΚΠ από το να συνεργαστούν με τα θεσμικά όργανα. Η κοινοβουλευτική επιτροπή για την άμεση συμμετοχή των πολιτών και την αλληλεπίδραση με την κοινωνία των πολιτών δυσκολεύτηκε να συστήσει το Συμβούλιο Πολιτών το 2023 λόγω των χαμηλών ποσοστών συμμετοχής, ιδίως από βασικούς τομείς όπως ο εθελοντισμός και η δημόσια ασφάλεια. Παρόλο που το Συμβούλιο Πολιτών συγκροτήθηκε τελικά αργότερα το ίδιο έτος, δεν κατάφερε να συγκαλέσει καμία κοινή συνεδρίαση, γεγονός που καταδεικνύει την ευθραυστότητα των συμμετοχικών δομών.

Μια αξιοσημείωτη περίπτωση δυσλειτουργικής συμμετοχής των πολιτών ήταν η άρνηση του βουλγαρικού Υπουργείου Δικαιοσύνης να παράσχει πληροφορίες σχετικά με την ομάδα εργασίας που ανέλαβε να συντάξει τροποποιήσεις του νόμου για το δικαστικό σύστημα. Η Ένωση Δικαστών της Βουλγαρίας (UJB) ζήτησε να συμμετάσχει στην ομάδα αυτή τον Οκτώβριο του 2024, αλλά δεν έλαβε καμία απάντηση. Μεταγενέστερο επίσημο αίτημα για διαφάνεια όσον αφορά τα κριτήρια επιλογής και τη σύνθεση της ομάδας απορρίφθηκε, με το Υπουργείο να επικαλείται εσωτερικούς διαδικαστικούς κανόνες.²⁹ Αυτή η έλλειψη διαφάνειας όχι μόνο εμποδίζει τις ΟΚΠ να συμβάλλουν αποτελεσματικά στις νομοθετικές συζητήσεις, αλλά υπογραμμίζει επίσης ευρύτερες αποτυχίες της διακυβέρνησης που εμποδίζουν την ανοικτή και υπεύθυνη χάραξη πολιτικής.

Στην Κύπρο, οι μηχανισμοί συμμετοχής των πολιτών παραμένουν υποανάπτυκτοι, με τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων να περιορίζεται από γραφειοκρατικά εμπόδια, αδύναμη θεσμική υποστήριξη και έλλειψη επίσημων πλαισίων διαβούλευσης. Ενώ οι ΟΚΠ αναγνωρίζονται νομικά και επιτρέπεται η λειτουργία τους, η εφαρμογή των μηχανισμών συμμετοχής παραμένει ασυνεπής. Οι δημόσιες διαβουλεύσεις είναι σπάνιες, και όταν πραγματοποιούνται, είναι συχνά επιφανειακές και χωρίς ουσιαστική παρακολούθηση. Πολλές ΟΚΠ αναφέρουν ότι τα κυβερνητικά όργανα σπάνια ενσωματώνουν τη συμβολή της κοινωνίας των πολιτών στις τελικές πολιτικές αποφάσεις, δημιουργώντας ένα αίσθημα απογοήτευσης και μειώνοντας τα κίνητρα για συνεχή συμμετοχή.

Ένα βασικό διαρθρωτικό ζήτημα στην Κύπρο είναι η απουσία σαφώς καθορισμένων νομικών διατάξεων που να διασφαλίζουν τη δομημένη συμμετοχή των ΟΚΠ στις διαδικασίες διακυβέρνησης. Ο νόμος 104(I)/2017 για τις ενώσεις, τα ιδρύματα, τις ομοσπονδίες και τα σωματεία, ο οποίος ρυθμίζει τις ΟΚΠ, συχνά ερμηνεύεται με ασυνέπεια στις διάφορες διοικητικές περιφέρειες, περιπλέκοντας περαιτέρω τη συμμετοχή. Επιπλέον, οι ΟΚΠ αντιμετωπίζουν προκλήσεις οικονομικής βιωσιμότητας, γεγονός που τις δυσκολεύει να διαθέσουν πόρους για το έργο της συνηγορίας. Η ταξινόμηση των ΟΚΠ από τον τραπεζικό τομέα ως οντοτήτων υψηλού κινδύνου επιδεινώνει περαιτέρω αυτές τις δυσκολίες, περιορίζοντας την πρόσβαση στη χρηματοδότηση και καθιστώντας τις χρηματοοικονομικές συναλλαγές πιο επαχθείς.³⁰

Το ελληνικό τοπίο της συμμετοχής των πολιτών παρουσιάζει αντιφατικές τάσεις: από τη μία πλευρά, υπάρχει ένας αυξανόμενος αριθμός ΟΚΠ και αυξημένη ευαισθητοποίηση του κοινού για το ρόλο

²⁹ Access to Information Program, Ministry of Justice's refusal undermines due transparency of the legislative process [[Отказ на Министерството на правосъдието подкопава дължимата прозрачност на законодателния процес](#)], 13 December, 2024.

³⁰ Karaoli, E., Papazoglou, C., Tsiarta, M., & Vasilara, M., GUIDE - Developments for NGOs: Legislative changes regarding associations, foundations, clubs, and federations. Civil Society Organisations (CSOs): Challenges in Relation to the Legal Operational Framework and Recommendations for Creating an Enabling Environment for CSOs in Cyprus, 2018.

τους, ενώ από την άλλη, περιοριστικές πολιτικές, εχθρική ρητορική και νομικά εμπόδια εξακολουθούν να υπονομεύουν τη συμμετοχή τους στη διακυβέρνηση. Η έκθεση Civicus Monitor του 2022 υποβάθμισε την Ελλάδα από "περιορισμένο" σε "παρεμποδισμένο" χώρο των πολιτών, επικαλούμενη τη συνεχιζόμενη καταστολή της κοινωνίας των πολιτών και των ακτιβιστών/ριών από την κυβέρνηση. Η συμμετοχή στη χάραξη πολιτικής παραμένει περιορισμένη, με τους περιοριστικούς νόμους για την εγγραφή των ΜΚΟ και την εχθρότητα της κυβέρνησης απέναντι σε οργανώσεις που εργάζονται για τη μετανάστευση, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την περιβαλλοντική δικαιοσύνη.³¹

Ένα σημαντικό εμπόδιο για τη συμμετοχή των πολιτών στην Ελλάδα είναι η ποινικοποίηση της αλληλεγγύης, που πλήττει ιδιαίτερα τις οργανώσεις που υποστηρίζουν τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο. Νομικά πλαίσια, όπως ο νόμος του 2020 για την εγγραφή των ΜΚΟ, επιβάλλουν βαριές γραφειοκρατικές απαιτήσεις, αναγκάζοντας πολλές οργανώσεις να σταματήσουν τη λειτουργία τους λόγω του φόβου της δίωξης. Η αποτυχία της κυβέρνησης να τροποποιήσει αυτούς τους περιορισμούς, παρά τις διεθνείς πιέσεις, έχει περιορίσει σημαντικά τον χώρο των πολιτών. Επιπλέον, οι πρακτικές επιτήρησης και οι αυθαίρετες αγωγές κατά ανεξάρτητων δημοσιογράφων αποθαρρύνουν περαιτέρω τη συμμετοχή των πολιτών, καθώς η ελευθερία του Τύπου στην Ελλάδα έχει μειωθεί στο χαμηλότερο επίπεδο στην ΕΕ.³²

Στην Ιταλία, ενώ η συμμετοχή των πολιτών παραμένει ισχυρή σε επίπεδο βάσης, οι θεσμικοί μηχανισμοί συμμετοχής έχουν αποδυναμωθεί λόγω της πολιτικής πόλωσης, των αυξανόμενων γραφειοκρατικών φραγμών και της μειωμένης κυβερνητικής στήριξης των πρωτοβουλιών της κοινωνίας των πολιτών. Οι ΟΚΠ που δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως η μετανάστευση, η περιβαλλοντική δικαιοσύνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα αντιμετωπίζουν αυξανόμενη εχθρότητα τόσο από πολιτικούς παράγοντες όσο και από τμήματα του κοινού.

Οι μηχανισμοί συμμετοχής του κοινού συχνά παρακάμπτονται στις βασικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, καθώς πολλές ΟΚΠ αναφέρουν ότι τα κυβερνητικά όργανα συχνά αγνοούν τις εισηγήσεις τους. Τα γραφειοκρατικά εμπόδια, συμπεριλαμβανομένων των πολύπλοκων διαδικασιών εγγραφής και της περιορισμένης πρόσβασης στη δημόσια χρηματοδότηση, εμποδίζουν περαιτέρω την ικανότητά τους να συνεργαστούν αποτελεσματικά με τα θεσμικά όργανα. Επιπλέον, τα οικονομικά εμπόδια και οι περιορισμοί πόρων επηρεάζουν δυσανάλογα τις μικρότερες οργανώσεις, εμποδίζοντάς τις να στηρίξουν μακροπρόθεσμες προσπάθειες υπεράσπισης.³³

Μια αυξανόμενη ανησυχία είναι η διάβρωση της εμπιστοσύνης του κοινού στους μηχανισμούς συμμετοχής των πολιτών. Η άνοδος των ψηφιακών εκστρατειών παραπληροφόρησης και των συκοφαντικών αφηγήσεων κατά των ΟΚΠ έχει τροφοδοτήσει τον σκεπτικισμό του κοινού, καθιστώντας δυσκολότερη την κινητοποίηση της υποστήριξης των οργανώσεων. Επιπλέον, η δικαιοσύνη δεν έχει παράσχει συνεπή προστασία κατά των στρατηγικών αγωγών κατά της δημόσιας συμμετοχής (SLAPPs), οι οποίες χρησιμοποιούνται συχνά κατά φορέων της κοινωνίας των πολιτών και ερευνητών δημοσιογράφων. Παρά τον διεθνή έλεγχο από τους φορείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι νομοθετικές και διαδικαστικές μεταρρυθμίσεις ήταν αργές, αφήνοντας τις ΟΚΠ ευάλωτες σε πολιτικά υποκινούμενους περιορισμούς.

Σε ολόκληρη τη Νότια Ευρώπη, οι μηχανισμοί συμμετοχής των πολιτών περιορίζονται όλο και περισσότερο από αποτυχίες της διακυβέρνησης, γραφειοκρατικές ανεπάρκειες, περιοριστικά νομικά πλαίσια και φθίνουσα θεσμική εμπιστοσύνη. Ενώ οι ΟΚΠ συνεχίζουν να λειτουργούν και να ασχολούνται με τη συνηγορία, η ικανότητά τους να επηρεάζουν τη χάραξη πολιτικής περιορίζεται

³¹ [STATE OF CIVIL SOCIETY REPORT](#)

³² [greece - Civicus Monitor](#)

³³ CILD, Liberties Rule of Law Report 2024 - Italy, 2024. Διαθέσιμο στο: LIBERTIES RULE OF LAW REPORT 2024

όλο και περισσότερο από την εχθρότητα της κυβέρνησης, την έλλειψη διαφάνειας και τα διαρθρωτικά εμπόδια. Η συρρίκνωση του χώρου των πολιτών στη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα και την Ιταλία υπογραμμίζει την ανάγκη για επείγουσες μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση της συμμετοχικής διακυβέρνησης, την ενίσχυση των θεσμικών εγγυήσεων για τις ΟΚΠ και την αντιμετώπιση του αυξανόμενου κύματος παραπληροφόρησης και των περιοριστικών πολιτικών. Χωρίς αυτά τα μέτρα, ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών στη διαμόρφωση των δημοκρατικών διαδικασιών κινδυνεύει να γίνει καθαρά συμβολικός και όχι ουσιαστικά επιδραστικός.

Έλλειψη παρακολούθησης

Σε ολόκληρη τη Νότια Ευρώπη, η έλλειψη συστηματικών μηχανισμών παρακολούθησης για τις ΟΚΠ έχει αποδυναμώσει σημαντικά την ικανότητα του τομέα να παρακολουθεί και να αντιμετωπίζει βασικές απειλές, όπως η ρητορική μίσους, οι εκστρατείες συκοφάντησης, τα SLAPPs, η σωματική βία και οι απειλές στον κυβερνοχώρο. Παρά τις επίσημες δομές που υπάρχουν, η θεσμική αδράνεια, η γραφειοκρατική αναποτελεσματικότητα και η απουσία ειδικών εποπτικών οργάνων έχουν αφήσει τις ΟΚΠ ευάλωτες σε εχθρικά πολιτικά περιβάλλοντα και κατασταλτικά μέτρα.

Στη Βουλγαρία, δεν υπάρχει επί του παρόντος κεντρικός μηχανισμός παρακολούθησης για τη συστηματική καταγραφή και αντιμετώπιση των κλιμακούμενων επιθέσεων κατά της κοινωνίας των πολιτών. Ενώ το Συμβούλιο για την Ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πολιτών είναι επίσημα επιφορτισμένο με τη διενέργεια ετήσιων επισκοπήσεων των αναγκών και των προκλήσεων των ΟΚΠ, στην πράξη δεν έχει εκπληρώσει αυτόν τον ρόλο. Οι γραφειοκρατικές καθυστερήσεις, η έλλειψη ηγεσίας και η πολιτική απροθυμία έχουν εμποδίσει το Συμβούλιο να δημιουργήσει ένα λειτουργικό πλαίσιο εποπτείας, αφήνοντας τον τομέα χωρίς θεσμική υποστήριξη για την παρακολούθηση των απειλών και των πολιτικών εξελίξεων. Αυτή η αδράνεια έχει αφήσει τις ΟΚΠ απροστάτευτες απέναντι σε εκστρατείες συκοφάντησης, αγωγές SLAPP και περιοριστικές νομικές πρωτοβουλίες, όπως το προτεινόμενο νομοσχέδιο για τους ξένους πράκτορες.³⁴

Επιπλέον, δεν υπάρχει δημόσιο σύστημα αναφοράς για την παρακολούθηση της ρητορικής μίσους και των απειλών κατά φορέων της κοινωνίας των πολιτών. Ενώ η Επιτροπή Προστασίας κατά των Διακρίσεων (CPAD) χειρίζεται ορισμένες υποθέσεις που σχετίζονται με τις διακρίσεις και τη ρητορική μίσους, η εντολή της δεν περιλαμβάνει ρητά την παρακολούθηση των επιθέσεων κατά των ΟΚΠ. Η έλλειψη διαφάνειας στις δικαστικές διαδικασίες, ιδίως όσον αφορά τη δίωξη εγκλημάτων μίσους και νομικών υποθέσεων με πολιτικά κίνητρα, επιδεινώνει περαιτέρω το πρόβλημα. Οι απειλές στον κυβερνοχώρο κατά των ΟΚΠ, συμπεριλαμβανομένων των επιθέσεων DDoS από φιλορωσικές ομάδες χάκερ, παραμένουν υποβαθμισμένες λόγω της απουσίας ενός κεντρικού πλαισίου κυβερνοασφάλειας για την κοινωνία των πολιτών.³⁵

Στην Κύπρο, η απουσία ανεξάρτητου μηχανισμού παρακολούθησης και αναφοράς των απειλών κατά του πολιτικού χώρου έχει αφήσει τις ΟΚΠ εκτεθειμένες σε παρενοχλήσεις, διαδικτυακή κακοποίηση και θεσμική παραμέληση. Η χώρα δεν διαθέτει επίσημο νομικό πλαίσιο που να διασφαλίζει τη συστηματική αναφορά επιθέσεων κατά ακτιβιστών/ριών ή οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και οι αρχές επιβολής του νόμου σπάνια παρεμβαίνουν σε περιπτώσεις παρενόχλησης ή εκφοβισμού. Το νομικό περιβάλλον παραμένει υπερβολικά επικεντρωμένο στην κανονιστική συμμόρφωση, ενώ ελάχιστη προσοχή δίνεται στους μηχανισμούς προστασίας ή στην προληπτική παρακολούθηση των απειλών κατά των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών.

³⁴ Yordanov and Zahariev Dynamics of the NGO Sector in Bulgaria. Sofia: Open Society Institute Sofia, 2023.

³⁵ Coalition Against SLAPPS in Europe, [SLAPPS: Threat to Democracy Continue to Grow](#).

Παρά τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση της διαφάνειας στη διαδικασία εγγραφής των ΟΚΠ, οι αρχές δεν έχουν συστήσει φορέα παρακολούθησης για την παρακολούθηση προκλήσεων όπως οι οικονομικοί περιορισμοί, η νομική παρενόχληση ή οι εκστρατείες δυσφήμισης από τα μέσα ενημέρωσης. Πολλές ΟΚΠ αναφέρουν ότι οι ανησυχίες τους σχετικά με τις περιοριστικές πολιτικές και την αυξανόμενη εχθρότητα αγνοούνται από τα κρατικά θεσμικά όργανα, μειώνοντας περαιτέρω την εμπιστοσύνη στις δημόσιες αρχές. Η έλλειψη δομημένης διαβούλευσης με τις ΟΚΠ σημαίνει ότι οι περιπτώσεις γραφειοκρατικών εμποδίων, αυθαίρετων νομικών ενεργειών και αρνητικών αφηγήσεων των μέσων ενημέρωσης δεν καταγράφονται, αποθαρρύνοντας περαιτέρω την εμπλοκή των πολιτών.

Στην Ελλάδα, η παρακολούθηση των περιορισμών και των επιθέσεων κατά της κοινωνίας των πολιτών παραμένει εξαιρετικά κατακερματισμένη, χωρίς να υπάρχει ένας μόνο φορέας που να είναι επιφορτισμένος με την εποπτεία των απειλών κατά των ΟΚΠ. Ο περιοριστικός νόμος του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου για την εγγραφή ΜΚΟ (2020), ο οποίος εισήγαγε υπερβολικά ρυθμιστικά εμπόδια για τις οργανώσεις που υποστηρίζουν τους πρόσφυγες, έχει επικριθεί ευρέως για έλλειψη διαφάνειας και λογοδοσίας. Ωστόσο, δεν υπάρχει επίσημος μηχανισμός για την αξιολόγηση του αντίκτυπου αυτών των μέτρων στις δραστηριότητες των ΟΚΠ και στην πρόσβαση στη χρηματοδότηση.³⁶

Διεθνείς οργανισμοί, όπως το Cívicas και το Συμβούλιο της Ευρώπης, έχουν επανειλημμένα εκφράσει ανησυχίες για την απουσία μιας δομημένης διαδικασίας παρακολούθησης για την παρακολούθηση των παραβιάσεων των ελευθεριών της κοινωνίας των πολιτών στην Ελλάδα. Η ποινικοποίηση του ανθρωπιστικού έργου, που επηρεάζει ιδιαίτερα τις ΜΚΟ έρευνας και διάσωσης, παραμένει ένας βασικός τομέας στον οποίο απουσιάζουν μηχανισμοί παρακολούθησης. Οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών, ιδίως όσοι ασχολούνται με τη μετανάστευση, τον περιβαλλοντικό ακτιβισμό και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν παρακολούθηση, νομική παρενόχληση και αρνητική πολιτική ρητορική, χωρίς να υπάρχει δομημένος τρόπος αναφοράς ή αμφισβήτησης αυτών των ενεργειών.³⁷

Επιπλέον, η ελευθερία του Τύπου στην Ελλάδα έχει επιδεινωθεί, με ανεξάρτητους δημοσιογράφους και μέσα ενημέρωσης να αντιμετωπίζουν εκφοβισμό και αγωγές SLAPP. Η έλλειψη ενός εθνικού παρατηρητηρίου που να εποπτεύει τις δικαστικές παρεμβάσεις στο έργο των ΟΚΠ έχει οδηγήσει σε περιπτώσεις όπου παρεμποδίστηκαν έρευνες για κρατική επιτήρηση και διαφθορά. Ως αποτέλεσμα, η νομική και γραφειοκρατική παρενόχληση των φορέων της κοινωνίας των πολιτών συνεχίζεται ανεξέλεγκτα, συμβάλλοντας σε ένα κλίμα φόβου και αυτο λογοκρισίας μεταξύ των ακτιβιστών/ριών και των δημοσιογράφων.³⁸

Στην Ιταλία, παρά την ισχυρή συνταγματική προστασία της συμμετοχής των πολιτών, δεν υπάρχει ειδικός κρατικός φορέας για τη συστηματική παρακολούθηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι ΟΚΠ. Η συρρίκνωση του χώρου των πολιτών, ιδίως μέσω των νομοθετικών περιορισμών στη μετανάστευση και τον περιβαλλοντικό ακτιβισμό, δεν συνοδεύεται από θεσμικούς μηχανισμούς εποπτείας για την παρακολούθηση των επιπτώσεών της. Η αποτυχία εφαρμογής των ευρωπαϊκών μέτρων για την εμπλοκή των πολιτών σε εθνικό επίπεδο έχει αποδυναμώσει περαιτέρω τη συμμετοχή των ΟΚΠ στη διακυβέρνηση.

Πολλοί φορείς της κοινωνίας των πολιτών αναφέρουν σημαντικές γραφειοκρατικές καθυστερήσεις στη λήψη χρηματοδότησης ή στην καταχώριση πρωτοβουλιών υπεράσπισης, αλλά κανέναν

³⁶ Spiratou D., Civic Space Report - Greece 2024, European Civic Forum, 2024. [ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΧΩΡΟ](#)

³⁷ [Ελλάδα - Cívicas Monitor](#)

³⁸ Ibidem.

ανεξάρτητος φορέας παρακολούθησης δεν παρακολουθεί αυτά τα θεσμικά εμπόδια. Επιπλέον, η αυξανόμενη χρήση αγωγών SLAPP κατά δημοσιογράφων και ακτιβιστών/ριών παραμένει υποβαθμισμένη, καθώς το δικαστικό σύστημα δεν παρακολουθεί συστηματικά τις υποθέσεις αυτές. Ενώ οι οργανώσεις δημοσίου συμφέροντος συνεχίζουν να αμφισβητούν τις περιοριστικές πολιτικές, οι προσπάθειές τους παρεμποδίζονται από την έλλειψη διαφάνειας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.³⁹

Ένα κρίσιμο κενό στο τοπίο παρακολούθησης της Ιταλίας είναι η έλλειψη μηχανισμών αξιολόγησης ψηφιακών απειλών. Οι ΟΚΠ και οι ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι ανέφεραν μια έξαρση της διαδικτυακής παρενόχλησης, των εκστρατειών παραπληροφόρησης και των κυβερνοεπιθέσεων, με στόχο ιδίως οργανώσεις που δραστηριοποιούνται για τα δικαιώματα των μεταναστών/ριών, την υπεράσπιση των ΛΟΑΤΚΙ+ και την κλιματική δικαιοσύνη. Παρά τις αυξανόμενες αυτές ανησυχίες, δεν έχει αναπτυχθεί ειδικό πλαίσιο προστασίας της κυβερνοασφάλειας για τις ΟΚΠ, με αποτέλεσμα οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών να είναι ευάλωτοι σε συντονισμένες προσπάθειες ψηφιακού εκφοβισμού.⁴⁰

Πολιτική πίεση

Οι πολιτικές πιέσεις προς τις ΟΚΠ στη Νότια Ευρώπη έχουν ενταθεί. Ενώ τα κράτη αναγνωρίζουν δημοσίως τον ρόλο των ΟΚΠ στη δημοκρατική διακυβέρνηση, πολλές κυβερνήσεις εξακολουθούν να εφαρμόζουν νόμους και πολιτικές που περιορίζουν τη συμμετοχή των πολιτών, περιορίζουν την πρόσβαση στη χρηματοδότηση και ποινικοποιούν ορισμένες μορφές ακτιβισμού. Τα μέτρα αυτά έχουν οδηγήσει σε αυξανόμενη δυσπιστία, αυτολογοκρισία και μειωμένη συμμετοχή του κοινού, επιδεινώνοντας τη συρρίκνωση του χώρου των πολιτών στην περιοχή.

Στη Βουλγαρία, η πολιτική πίεση κατά των ΟΚΠ έχει κλιμακωθεί μέσω περιοριστικών νομικών προτάσεων και συντονισμένων επιθέσεων από ακροδεξιές ομάδες. Το **νομοσχέδιο για τους ξένους πράκτορες**, το οποίο εισήχθη πολλές φορές από το φιλοκρεμλινικό Κόμμα Αναγέννησης, προσπάθησε να χαρακτηρίσει τις ΟΚΠ που λαμβάνουν ξένη χρηματοδότηση ως απειλή για την εθνική ασφάλεια. Αν και δεν έχει ακόμη υιοθετηθεί, η νομοθεσία αυτή αντικατοπτρίζει τους περιοριστικούς νόμους της Ρωσίας για τις ΜΚΟ, αυξάνοντας την εχθρότητα του κοινού και τον κυβερνητικό έλεγχο απέναντι στις οργανώσεις που υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Ακόμη και χωρίς την ψήφιση της εν λόγω νομοθεσίας, η ύπαρξη και μόνο αυτών των προτάσεων καλλιεργεί μια ατμόσφαιρα φόβου και αβεβαιότητας μεταξύ των ακτιβιστών/ριών και των ΜΚΟ, συμβάλλοντας στην αυτολογοκρισία και τους λειτουργικούς περιορισμούς.⁴¹

Η απροθυμία της κυβέρνησης να στηρίξει τις ΟΚΠ αντικατοπτρίζεται επίσης στην άρνησή της να συμμετάσχει με τις οργανώσεις στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής. Η απόφαση του βουλγαρικού Υπουργείου Δικαιοσύνης να αποκρύψει πληροφορίες σχετικά με την ομάδα εργασίας που επεξεργάζεται τροποποιήσεις του νόμου για το δικαστικό σύστημα αποτελεί παράδειγμα της έλλειψης διαφάνειας και των πρακτικών αποκλεισμού που εμποδίζουν τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών. Ομοίως, η αποτυχία του Συμβουλίου για την Ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πολιτών να εκπληρώσει την εντολή του καταδεικνύει τη συστημική περιφρόνηση της συμμετοχής των πολιτών.

³⁹ OpenGov, Difesa dello spazio civico, 2023. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: [Difesa dello spazio civico | Italia Open Gov](#)

⁴⁰ Chiodi L., Epis S., Italian civil society: from target to antidote to the crisis of democracy?, CILD, October 2024.

⁴¹ Human Rights Watch, “[Russia: New Restrictions for ‘Foreign Agents’](#)”, December 1, 2022.

Παρά την ευθύνη του να αξιολογεί και να αντιμετωπίζει τις ανάγκες των ΟΚΠ, το Συμβούλιο παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό ανενεργό, καθιστώντας το αναποτελεσματικό ως μηχανισμό θεσμικού διαλόγου μεταξύ του κράτους και της κοινωνίας των πολιτών. Επιπλέον, η πολιτική πίεση εκτείνεται πέρα από τη νομοθεσία και τα γραφειοκρατικά εμπόδια. Η αδράνεια του κράτους όσον αφορά τις εκστρατείες συκοφάντησης, τη ρητορική μίσους και τις σωματικές επιθέσεις κατά ακτιβιστών/ριών ενθαρρύνει τους δράστες και αποδυναμώνει περαιτέρω τον χώρο των πολιτών. Η άνοδος της εθνικιστικής ρητορικής, που συχνά διαδίδεται μέσω φιλοκυβερνητικών μέσων ενημέρωσης, έχει συμβάλει στον στιγματισμό των ΟΚΠ, ιδίως εκείνων που εργάζονται για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+, την υπεράσπιση των Ρομά και την προστασία του περιβάλλοντος.⁴²

Στην Κύπρο, οι ΟΚΠ αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις λόγω των περιοριστικών κυβερνητικών πολιτικών, του διοικητικού φόρτου και της έλλειψης θεσμικής υποστήριξης. Πολλές οργανώσεις παλεύουν με τις απαιτήσεις συμμόρφωσης βάσει του νόμου περί σωματείων και ιδρυμάτων του 2017, ο οποίος επιβάλλει υπερβολικά γραφειοκρατικά εμπόδια στις μικρότερες οργανώσεις. Η έλλειψη σαφούς και συνεπούς νομικού πλαισίου, σε συνδυασμό με τις καθυστερήσεις στις διοικητικές εγκρίσεις, δημιουργεί πρόσθετα εμπόδια στην εμπλοκή των πολιτών. Ο τραπεζικός τομέας έχει επίσης συμβάλει στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ΟΚΠ, με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να κατηγοριοποιούν συχνά τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς ως οντότητες υψηλού κινδύνου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το αυθαίρετο κλείσιμο λογαριασμών, το πάγωμα κεφαλαίων και τις καθυστερήσεις στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, περιπλέκοντας περαιτέρω την ικανότητα των ΟΚΠ να λειτουργούν αποτελεσματικά. Οι πολιτικές αφηγήσεις που παρουσιάζουν τις ΟΚΠ ως ξένους πράκτορες ή ως φορείς με πολιτικά κίνητρα έχουν ενισχύσει τον σκεπτικισμό του κοινού, περιορίζοντας την ικανότητά τους να κινητοποιήσουν την υποστήριξη του κοινού και να συμμετάσχουν σε έργο συνηγορίας.⁴³

Οι ΟΚΠ στην Κύπρο αναφέρουν επίσης ότι οι κρατικές αρχές συχνά αποθαρρύνουν την ανοικτή συμμετοχή των πολιτών. Οι ακτιβιστές/ριες που ασχολούνται με δικοινοτικές πρωτοβουλίες, τα δικαιώματα των μεταναστών/ριών και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αντιμετωπίζουν σημαντικές αντιδράσεις, με τα κυβερνητικά θεσμικά όργανα και τις εθνικιστικές ομάδες να τους παρουσιάζουν ως υπονομευτές των εθνικών συμφερόντων. Η απουσία δομημένων μηχανισμών νομικής και οικονομικής υποστήριξης αφήνει πολλές οργανώσεις ευάλωτες σε πολιτικές πιέσεις, αναγκάζοντάς τις να βασίζονται σε διεθνείς δωρητές και όχι σε κρατικούς πόρους. Αυτή η εξωτερική εξάρτηση ενισχύει τις αρνητικές αφηγήσεις που αμφισβητούν τη νομιμότητα και την αυτονομία τους. Παρόλο που οι επίσημοι περιορισμοί μπορεί να μην είναι τόσο αυστηροί όσο στη Βουλγαρία ή την Ελλάδα, ο συνδυασμός γραφειοκρατικής ανεπάρκειας, οικονομικής αστάθειας και πολιτικής εχθρότητας δημιουργεί ένα εχθρικό περιβάλλον για την εμπλοκή των πολιτών.

Η Ελλάδα έχει επίσης γίνει μάρτυρας της αυξανόμενης πολιτικής πίεσης προς τις ΟΚΠ, ιδίως εκείνων που εργάζονται για τη μετανάστευση, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης. Νομοθετικά μέτρα, όπως ο νόμος του 2020 για την εγγραφή ΜΚΟ, έχουν επιβάλει αυστηρούς κανονισμούς στις οργανώσεις που παρέχουν βοήθεια σε πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, δυσχεραίνοντας τη λειτουργία τους. Οι περίπλοκες διοικητικές απαιτήσεις του νόμου και τα ασαφή κριτήρια συμμόρφωσης έχουν οδηγήσει στον αποκλεισμό πολλών ανθρωπιστικών ομάδων από τα επίσημα μητρώα, ποινικοποιώντας ουσιαστικά το έργο τους. Εν τω μεταξύ, οι οργανώσεις

⁴² European Citizen Action Service, “Bulgarian CSOs express concern over shrinking civic space in the country”, 17 July 2020.

⁴³ Civil Society Advocates, Civil Society Organisations (CSOs): 6/2023 Challenges in Relation to the Legal Operational Framework and Recommendations for Creating an Enabling Environment for CSOs in Cyprus, 2023.

που ασκούν κριτική στις κυβερνητικές πολιτικές, ιδίως εκείνες που διερευνούν τις επαναπροωθήσεις μεταναστών/ριών στη θάλασσα, έχουν αντιμετωπίσει παρενοχλήσεις, νομικές απειλές και παρακολούθηση. Επιπλέον, οι ελληνικές ΟΚΠ αντιμετωπίζουν ένα βαθιά πολωμένο πολιτικό τοπίο στο οποίο κυβερνητικοί παράγοντες και εθνικιστικά κινήματα εργάζονται ενεργά για να απονομιμοποιήσουν τις προσπάθειές τους. Οι αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης που παρουσιάζουν τις ΜΚΟ ως διευκολυντές της παράνομης μετανάστευσης ή ως υποστηριζόμενους από το εξωτερικό πράκτορες έχουν τροφοδοτήσει τη δυσπιστία του κοινού. Η παρακολούθηση ακτιβιστών/ριών και δημοσιογράφων, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης κατασκοπευτικού λογισμικού όπως το Predator, έχει προκαλέσει σημαντικές ανησυχίες σχετικά με τη διάβρωση της ελευθερίας του Τύπου και τις προσπάθειες του κράτους να καταστείλει τη διαφωνία. Η αποτυχία του νομικού συστήματος να παράσχει επαρκή προστασία στους/στις ακτιβιστές/ριες συνέβαλε περαιτέρω σε ένα κλίμα φόβου και καταπίεσης, αποθαρρύνοντας πολλούς από το να ασχοληθούν με την υπεράσπιση.⁴⁴

Στην Ιταλία, η πολιτική πίεση στις ΟΚΠ εκδηλώθηκε μέσω νομοθετικών μέτρων που στόχευαν τη μετανάστευση, τον περιβαλλοντικό ακτιβισμό και την ελευθερία της έκφρασης. Το διάταγμα Piantadosi, το διάταγμα Cutro και η συμφωνία με την Αλβανία για τη μεταφορά μεταναστών/ριών έχουν περιορίσει συλλογικά τις επιχειρήσεις των ανθρωπιστικών οργανώσεων που εργάζονται σε αποστολές έρευνας και διάσωσης. Αυτές οι πολιτικές έχουν ενοχοποιήσει τις ΜΚΟ ως συνένοχες στην παράνομη μετανάστευση, επιβάλλοντας γραφειοκρατικά και οικονομικά βάρη που περιορίζουν την ικανότητά τους να σώζουν ζωές στη θάλασσα. Ομοίως, οι περιβαλλοντικοί ακτιβιστές/ριες έχουν υποστεί ποινικοποίηση βάσει του νομοσχεδίου για τους οικοβανδάλους, το οποίο επιβάλλει αυστηρές ποινές σε όσους συμμετέχουν σε πολιτική ανυπακοή για να διαμαρτυρηθούν για την οικολογική καταστροφή. Αυτά τα νομικά μέτρα αντανakλούν μια ευρύτερη προσπάθεια απονομιμοποίησης του ακτιβισμού των πολιτών μέσω της σύνδεσής του με εγκληματική δραστηριότητα.⁴⁵

Πέρα από τους νομοθετικούς περιορισμούς, οι ΟΚΠ στην Ιταλία αντιμετωπίζουν προκλήσεις στην εξασφάλιση δημόσιας χρηματοδότησης, καθώς οι κρατικοί πόροι ευνοούν όλο και περισσότερο τις οργανώσεις που ευθυγραμμίζονται με τις κυβερνητικές προτεραιότητες. Η εξάρτηση από ιδιωτικές δωρεές και διεθνείς επιχορηγήσεις έχει αφήσει πολλές μικρότερες ΜΚΟ να αγωνίζονται να διατηρήσουν τις δραστηριότητές τους. Οι πολιτικές αφηγήσεις που παρουσιάζουν τις ΟΚΠ ως εμπόδια στην οικονομική ανάπτυξη ή απειλές για την εθνική κυριαρχία έχουν μειώσει περαιτέρω τη δημόσια υπόστασή τους. Σε αυτό το κλίμα, οι ακτιβιστές/ριες που εργάζονται σε θέματα όπως τα δικαιώματα των μεταναστών/ριών, ο αντιρατσισμός και η κοινωνική δικαιοσύνη αντιμετωπίζουν συχνά διαδικτυακή παρενόχληση, νομικό εκφοβισμό και εκστρατείες δυσφήμισης. Η αυξανόμενη χρήση των SLAPPs εναντίον δημοσιογράφων και ομάδων υπεράσπισης έχει περιορίσει περαιτέρω την εμπλοκή των πολιτών αποθαρρύνοντας τις έρευνες για κυβερνητικές παραβάσεις και εταιρικές καταχρήσεις.⁴⁶

Το κοινό στοιχείο στη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα και την Ιταλία είναι η χρήση πολιτικής πίεσης για την υπονόμηση του ρόλου της κοινωνίας των πολιτών στη δημοκρατική διακυβέρνηση. Πρωταρχική συνέπεια αυτού είναι η διάβρωση της δημόσιας εμπιστοσύνης και της συμμετοχής στις δημοκρατικές διαδικασίες, ένα φαινόμενο που προκαλείται και ενισχύεται από τον ακροδεξιό λαϊκισμό και άλλους πολιτικούς παράγοντες. Αυτό, με τη σειρά του, έχει επιζήμιο αντίκτυπο στις

⁴⁴ [World Justice Project: Rule of Law Index 2023 - govwatch](#)

⁴⁵ Giordano A., No security for rights. Human Rights Watch's World Report 2025 flunks Italy, *Altraeconomia*, January 2025.

⁴⁶ CILD, Liberties Rule of Law Report 2024 - Italy, 2024. Available at: [LIBERTIES RULE OF LAW REPORT 2024](#)

οργανώσεις που εργάζονται πάνω σε πολιτικά ευαίσθητα ζητήματα, οδηγώντας σε συνεχή συρρίκνωση του χώρου των πολιτών.

Κοινές προκλήσεις

Αν και η φύση και η έκταση αυτών των περιορισμών ποικίλλουν, προκύπτουν κοινά μοτίβα όπως η μείωση των μηχανισμών συμμετοχής των πολιτών, η αδύναμη θεσμική παρακολούθηση, τα οικονομικά και γραφειοκρατικά εμπόδια και η αυξανόμενη πολιτική πίεση.

Οι μηχανισμοί συμμετοχής των πολιτών έχουν επιδεινωθεί και στις τέσσερις χώρες λόγω αποτυχιών στη διακυβέρνηση, περιοριστικών νομικών πλαισίων και θεσμικής παραμέλησης. Στη Βουλγαρία και την Κύπρο, οι συμμετοχικές δομές παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματικές, είτε λόγω γραφειοκρατικής ανεπάρκειας είτε λόγω έλλειψης δομημένου πλαισίου που να εξασφαλίζει τη συμμετοχή των ΟΚΠ στη λήψη αποφάσεων. Στην Ελλάδα και την Ιταλία, υπάρχουν επίσημοι μηχανισμοί αλλά συχνά παρακάμπτονται στην πράξη, με τις ΟΚΠ να αναφέρουν αποκλεισμό από βασικές συζητήσεις πολιτικής. Η φθίνουσα συμμετοχή των ΟΚΠ στις διαδικασίες διακυβέρνησης επιδεινώνεται περαιτέρω από τους περιοριστικούς νόμους, τα διοικητικά βάρη και την ευρύτερη διάβρωση της θεσμικής διαφάνειας, που οδηγεί σε μειωμένη επιρροή στη χάραξη πολιτικής.

Και οι τέσσερις χώρες δεν διαθέτουν ειδικά όργανα παρακολούθησης για τη συστηματική παρακολούθηση και αντιμετώπιση των περιορισμών στον χώρο των πολιτών. Στη Βουλγαρία, το Συμβούλιο για την Ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πολιτών απέτυχε να εκπληρώσει το ρόλο του, αφήνοντας τις ΟΚΠ ευάλωτες σε νομικές και πολιτικές επιθέσεις χωρίς θεσμική προστασία. Η Κύπρος δεν διαθέτει ανεξάρτητο εποπτικό όργανο, γεγονός που καθιστά δύσκολο για τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών να αναφέρουν περιπτώσεις παρενόχλησης ή διοικητικών εμποδίων. Στην Ελλάδα, τα κατακερματισμένα ρυθμιστικά πλαίσια δημιουργούν αβεβαιότητα για τις ΟΚΠ, ενώ στην Ιταλία, η απουσία δομημένων μηχανισμών παρακολούθησης σημαίνει ότι οι περιορισμοί στον ακτιβισμό, συμπεριλαμβανομένης της αυξανόμενης χρήσης των αγωγών SLAPP, παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ανεξέλεγκτοι. Αυτή η θεσμική αδράνεια ευνοεί ένα περιβάλλον όπου η νομική παρενόχληση, οι εκστρατείες δυσφήμισης και οι πολιτικές παρεμβάσεις μπορούν να επιμένουν χωρίς λογοδοσία.

Σε ολόκληρη την περιοχή, οι κυβερνήσεις έχουν επιβάλει νομικούς και γραφειοκρατικούς περιορισμούς που περιορίζουν την επιχειρησιακή ικανότητα των ΟΚΠ. Στην Ελλάδα και την Κύπρο, οι αυστηρές απαιτήσεις εγγραφής δημιουργούν εμπόδια για τις οργανώσεις, ενώ οι πολύπλοκες διοικητικές διαδικασίες χρησιμοποιούνται συχνά ως μέσο πολιτικού ελέγχου. Τα επικαλυπτόμενα μητρώα της Ελλάδας και οι γραφειοκρατικές ασυνέπειες της Κύπρου έχουν ως αποτέλεσμα καθυστερήσεις, προκλήσεις συμμόρφωσης και οικονομική αστάθεια για πολλές οργανώσεις⁴⁷. Ομοίως, η Ιταλία και η Βουλγαρία επιβάλλουν διοικητικά εμπόδια που επηρεάζουν δυσανάλογα τις μικρότερες και προσανατολισμένες στην υπεράσπιση ΟΚΠ, περιορίζοντας την ικανότητά τους να λειτουργούν ανεξάρτητα. Η ασυνεπής εφαρμογή των νομικών διατάξεων περιπλέκει περαιτέρω την

⁴⁷ Civil Society Advocates., Civil Society Organisations (CSOs): 6/2023 Challenges in Relation to the Legal Operational Framework and Recommendations for Creating an Enabling Environment for CSOs in Cyprus, 2023. https://civilsocietyadvocates.org/images/Publications/forstronger-csos_wp2_report_challengesrecommendations_final_june2023.pdf

εμπλοκή των πολιτών, δημιουργώντας αβεβαιότητα για τις οργανώσεις που επιδιώκουν να λειτουργήσουν εντός του νομικού πλαισίου.

Η οικονομική αστάθεια παραμένει μια σημαντική πρόκληση για την κοινωνία των πολιτών και στις τέσσερις χώρες, με πολλές οργανώσεις να δυσκολεύονται να διατηρήσουν μακροπρόθεσμες δραστηριότητες λόγω έλλειψης χρηματοδότησης και γραφειοκρατικών περιορισμών. Στην Κύπρο και τη Βουλγαρία, τα οικονομικά εμπόδια επιδεινώνονται από τις τραπεζικές πολιτικές που κατατάσσουν τις ΟΚΠ ως οντότητες υψηλού κινδύνου, οδηγώντας σε αυθαίρετο κλείσιμο λογαριασμών και περιορισμούς στις οικονομικές συναλλαγές. Αυτή η ταξινόμηση υπονομεύει την ικανότητα των ΟΚΠ να εξασφαλίζουν χρηματοδότηση, καθιστώντας τις υπερβολικά εξαρτημένες από τους διεθνείς δωρητές, γεγονός που με τη σειρά του τροφοδοτεί πολιτικές αφηγήσεις που τις παρουσιάζουν ως οντότητες που ελέγχονται από το εξωτερικό.⁴⁸ Στην Ελλάδα και την Ιταλία, οι περιοριστικοί μηχανισμοί οικονομικής εποπτείας έχουν αυξήσει τον κυβερνητικό έλεγχο των ΟΚΠ που δραστηριοποιούνται σε πολιτικά ευαίσθητους τομείς, ιδίως εκείνων που εργάζονται για τη μετανάστευση και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στην Ιταλία, η κρατική παρέμβαση στην κατανομή της χρηματοδότησης περιθωριοποιεί περαιτέρω τις οργανώσεις που δεν ευθυγραμμίζονται με τις κυβερνητικές προτεραιότητες, ασκώντας πρόσθετη πίεση στους φορείς της κοινωνίας των πολιτών που υπερασπίζονται την κοινωνική δικαιοσύνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Οι πολιτικές πιέσεις προς τις ΟΚΠ έχουν ενταθεί σε όλη την περιοχή, με τις κυβερνήσεις να εφαρμόζουν περιοριστικές πολιτικές που περιορίζουν τις προσπάθειες συνηγορίας, ιδίως στον τομέα της μετανάστευσης, του περιβαλλοντικού ακτιβισμού και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην Ελλάδα και την Ιταλία, νόμοι που ποινικοποιούν την ανθρωπιστική βοήθεια και τον ακτιβισμό των πολιτών έχουν στοχοποιήσει οργανώσεις που ασχολούνται με επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης και υποστήριξης προσφύγων/ισών, καλλιεργώντας κλίμα φόβου μεταξύ των ακτιβιστών/ριών. Στη Βουλγαρία και την Κύπρο, οι ΟΚΠ που υπερασπίζονται τα δικαιώματα των μειονοτήτων, την ένταξη των ΛΟΑΤΚΙ+ και την περιβαλλοντική προστασία αντιμετωπίζουν συχνά πολιτικές εκστρατείες συκοφάντησης που υπονομεύουν την αξιοπιστία τους και περιορίζουν τη συμμετοχή τους στο δημόσιο διάλογο. Οι πολιτικές αφηγήσεις και στις τέσσερις χώρες έχουν ολοένα και περισσότερο πλαισιώσει τις ΟΚΠ ως εμπόδια για την εθνική ασφάλεια ή την οικονομική πρόοδο, δικαιολογώντας περιοριστικά μέτρα που περιορίζουν τον χώρο των πολιτών.

Η κρατική επιτήρηση και οι ψηφιακές απειλές συνιστούν σημαντικούς κινδύνους για τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών στην Ελλάδα και την Ιταλία, όπου οι περιοριστικοί νόμοι έχουν επιτρέψει την αυξημένη παρακολούθηση ακτιβιστών/ριών και δημοσιογράφων. Το αδιαφανές νομικό πλαίσιο της Ελλάδας σχετικά με την εγγραφή ΜΚΟ έχει διευκολύνει τον κυβερνητικό έλεγχο των οργανώσεων που συμμετέχουν σε δραστηριότητες σχετικές με τη μετανάστευση και το άσυλο⁴⁹, ενώ το "Legge Bnavaglio" της Ιταλίας απειλεί την ελευθερία του Τύπου και τη δημοσιογραφική έρευνα.⁵⁰ Η άνοδος των ψηφιακών επιθέσεων, των εκστρατειών δυσφήμισης και της παραπληροφόρησης επιτείνει περαιτέρω τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών, καθώς οι κυβερνήσεις και οι πολιτικές παρατάξεις χρησιμοποιούν διαδικτυακές πλατφόρμες για να απονομιμοποιήσουν τον ακτιβισμό και να αποθαρρύνουν την υποστήριξη του κοινού σε πρωτοβουλίες υπεράσπισης.

⁴⁸ Yordanov and Zahariev Dynamics of the NGO Sector in Bulgaria. Sofia: Open Society Institute Sofia, 2023.

⁴⁹ Civic-Space-Report-2024_ECF.pdf

⁵⁰ CILD, Liberties Rule of Law Report 2024 - Italy, 2024. Available at: LIBERTIES RULE OF LAW REPORT 2024

Η αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων απαιτεί διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένης της ενισχυμένης θεσμικής στήριξης των ΟΚΠ, της άρσης των νομικών και οικονομικών εμποδίων και της ισχυρότερης προστασίας από την κρατική επιτήρηση και την πολιτική καταστολή. Χωρίς αυτά τα μέτρα, η ικανότητα της κοινωνίας των πολιτών να συμβάλει στη δημοκρατική ανθεκτικότητα στη Νότια Ευρώπη θα συνεχίσει να υπονομεύεται.

Δημόσιος διάλογος και κοινωνικές προκλήσεις για τις ΟΚΠ

Ο δημόσιος διάλογος γύρω από τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών διαμορφώνεται από μια σύνθετη αλληλεπίδραση πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων. Ενώ οι ΟΚΠ διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην υπεράσπιση, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις κοινωνικές υπηρεσίες, η δημόσια αντίληψή τους συχνά επηρεάζεται από τις αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης, τη ρητορική της κυβέρνησης και τις κοινωνικές αντιλήψεις. Σε πολλές περιπτώσεις, η αυξανόμενη πόλωση και οι εκστρατείες παραπληροφόρησης έχουν συμβάλει σε ένα όλο και πιο δύσκολο περιβάλλον, επηρεάζοντας τόσο την εμπιστοσύνη του κοινού όσο και την επιχειρησιακή ικανότητα.

Σε αρκετές χώρες, οι ΟΚΠ αντιμετωπίζουν ισχυρισμούς για πολιτική μεροληψία, ξένη επιρροή ή ελιτισμό, γεγονός που μπορεί να υπονομεύσει την αξιοπιστία τους και να περιορίσει την ικανότητά τους να συνεργαστούν αποτελεσματικά με τις κοινότητες. Εν τω μεταξύ, οι περιοριστικές πολιτικές, τα διοικητικά εμπόδια και οι νομικές προκλήσεις δυσχεραίνουν περαιτέρω τις προσπάθειές τους να λειτουργούν ελεύθερα. Ταυτόχρονα, **οι μεταβολές στις τάσεις συμμετοχής των πολιτών** -όπως η άνοδος των grassroots κινημάτων και του άτυπου ακτιβισμού- αντανakλούν την εξελισσόμενη κοινωνική δυναμική που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία των πολιτών αλληλεπιδρά με τους θεσμούς και το ευρύτερο κοινό.

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξεταστούν οι βασικές τάσεις που διαμορφώνουν τον δημόσιο διάλογο, οι προκλήσεις που θέτουν στις ΟΚΠ και οι πιθανές στρατηγικές για την ενίσχυση της δημόσιας συμμετοχής, της διαφάνειας και της ανθεκτικότητας σε ένα ολοένα και πιο σύνθετο τοπίο.

Κοινωνικές στάσεις και ο αντίκτυπός τους στον χώρο των πολιτών

Η στάση του κοινού απέναντι στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στη Νότια Ευρώπη διαμορφώνεται από έναν συνδυασμό ιστορικής δυσπιστίας απέναντι στους θεσμούς, πολιτικής πόλωσης, αφηγήσεων των μέσων ενημέρωσης και ευρύτερων κοινωνικών διαιρέσεων. Ενώ οι ΟΚΠ αναγνωρίζονται ευρέως για τη συμβολή τους στις ανθρωπιστικές προσπάθειες, την κοινωνική δικαιοσύνη και την υπεράσπιση, αντιμετωπίζουν επίσης κριτική και σκεπτικισμό, ιδίως όσον αφορά τις πηγές χρηματοδότησής τους, τις θεωρούμενες πολιτικές τους διασυνδέσεις και την εμπλοκή τους σε αμφιλεγόμενα ζητήματα όπως η μετανάστευση, τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ και ο περιβαλλοντικός ακτιβισμός.

Στη Βουλγαρία, οι κοινωνικές στάσεις απέναντι στην κοινωνία των πολιτών παραμένουν ιδιαίτερα πολωμένες, διαμορφωμένες από γεωπολιτικές εντάσεις, εθνικιστική ρητορική και εκστρατείες παραπληροφόρησης. Ενώ οι έρευνες δείχνουν σταδιακή βελτίωση της εμπιστοσύνης του κοινού -από 31,3% το 2020 σε 47,3% το 2024- η θετική αυτή μεταβολή παρατηρείται κυρίως στις αστικές περιοχές με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ενώ οι αγροτικές κοινότητες παραμένουν σε μεγάλο βαθμό επιφυλακτικές. Η κοινωνία των πολιτών κατακερματίζεται ολοένα και περισσότερο μεταξύ προοδευτικών οργανώσεων που υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις δημοκρατικές αξίες και συντηρητικών, εθνικιστικών ομάδων που αντιτίθενται ενεργά στα κινήματα αυτά. Η αυξανόμενη επιρροή των ακροδεξιών οργανώσεων είναι ιδιαίτερα εμφανής στην κινητοποίηση κατά των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+, της ισότητας των φύλων και της μετανάστευσης. Εκστρατείες εθνικιστικών και θρησκευτικών ομάδων έχουν εμποδίσει με επιτυχία την επικύρωση της Σύμβασης

της Κωνσταντινούπολης και έχουν προωθήσει νόμους που περιορίζουν την εκπροσώπηση των ΛΟΑΤΚΙ+, όπως η απαγόρευση το 2024 της λεγόμενης «ΛΟΑΤ προπαγάνδας» στα σχολεία.⁵¹

Οι κοινότητες των Ρομά, οι μετανάστες/ριες και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα παραμένουν ιδιαίτερα ευάλωτα στις διακρίσεις και οι ΟΚΠ που υπερασπίζονται τα δικαιώματά τους αντιμετωπίζουν συχνά εχθρική συμπεριφορά από το κοινό. Δεδομένα από διάφορες έρευνες αναδεικνύουν ένα εντυπωσιακό διπλό πρότυπο στη στάση του κοινού απέναντι στους/στις πρόσφυγες/ισσες, ιδίως μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Ενώ το 53,5% της Βουλγαρίας εξέφρασε θετικές απόψεις απέναντι σε πρόσφυγες/ισσες από την Ουκρανία, οι μη Ευρωπαίοι/ες μετανάστες/ριες εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται με εχθρότητα, γεγονός που αντικατοπτρίζεται σε αυξημένες διαδηλώσεις κατά των μεταναστών/ριων και περιστατικά βίας. Μόνο το 2023, καταγράφηκαν σχεδόν 10.000 επαναπροωθήσεις στα σύνορα της Βουλγαρίας με Τουρκία και Ελλάδα, οι οποίες επηρέασαν πάνω από 174.000 άτομα - υπερδιπλάσιος αριθμός σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Το αντιμεταναστευτικό συναίσθημα κλιμακώθηκε περαιτέρω το 2024, με βίαιες επιθέσεις εναντίον Πακιστανών φοιτητών και Αφγανών μεταναστών/ριων στη Σόφια, καθώς και διαδηλώσεις κατά των κέντρων προσφύγων. Ταυτόχρονα, εθνικιστικές ομάδες εκμεταλλεύονται τους φόβους του κοινού ενοχοποιώντας τις ΟΚΠ ως «ξένους πράκτορες» που υπονομεύουν την εθνική κυριαρχία, ιδίως όσες εργάζονται για την ένταξη των Ρομά, τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ και την προστασία του περιβάλλοντος. Οι εκστρατείες συκοφάντησης κατηγορούν αυτές τις οργανώσεις για κατάχρηση ευρωπαϊκών κονδυλίων, ενισχύοντας τον σκεπτικισμό του κοινού απέναντι στο έργο τους.⁵²

Αντίστοιχα, στην Κύπρο, αν και οι αντιλήψεις του κοινού για τις ΟΚΠ έχουν βελτιωθεί με την πάροδο του χρόνου, η ενημέρωση για το ρόλο τους παραμένει περιορισμένη. Το τοπίο στα μέσα μαζικής ενημέρωσης τείνει να επικεντρώνεται σε αρνητικές απεικονίσεις, ενισχύοντας αφηγήσεις αναποτελεσματικότητας ή διαφθοράς αντί να αναδεικνύει τη συμβολή της κοινωνίας των πολιτών. Η διαφάνεια της χρηματοδότησης παραμένει σημαντική ανησυχία, με τμήματα του πληθυσμού να πιστεύουν ότι οι ΟΚΠ εξυπηρετούν ξένα συμφέροντα αντί να ενεργούν ανεξάρτητα. Οι εθνικιστικοί και συντηρητικοί φορείς εξακολουθούν να αντιτίθενται σε οργανώσεις που υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη μετανάστευση, παρουσιάζοντάς τις ως πολιτικά υποκινούμενες. Ωστόσο, ο λαϊκός ακτιβισμός αυξάνεται, ιδίως μεταξύ των νεότερων γενεών, οι οποίες στρέφονται προς μια πιο άτυπη συμμετοχή των πολιτών, αμφισβητώντας τα παραδοσιακά μοντέλα της οργανωμένης κοινωνίας των πολιτών. Οι ΟΚΠ στην Κύπρο αντιμετωπίζουν επίσης σημαντικά γραφειοκρατικά εμπόδια, με τα πολύπλοκα ρυθμιστικά πλαίσια να επηρεάζουν δυσανάλογα τις μικρότερες οργανώσεις, ιδίως εκείνες που δραστηριοποιούνται εκτός της πρωτεύουσας.⁵³

Στην Ελλάδα, η κοινωνία των πολιτών παραμένει σχετικά υπανάπτυκτη σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως λόγω της ιστορικής εξάρτησης από τις κρατικές δομές και τις πελατειακές σχέσεις. Ενώ η εμπιστοσύνη του κοινού έχει σταδιακά βελτιωθεί, η ευαισθητοποίηση για το έργο των ΟΚΠ παραμένει χαμηλή, καθώς μόνο το 38,1% των Ελλήνων γνωρίζει τις δραστηριότητες της κοινωνίας των πολιτών. Όταν τα άτομα εκτίθενται στις πρωτοβουλίες των ΟΚΠ, η υποστήριξη αυξάνεται σημαντικά, γεγονός που υποδηλώνει ότι η έλλειψη γνώσης, και όχι η απόλυτη αντίθεση, αποτελεί πρωταρχικό εμπόδιο για μεγαλύτερη συμμετοχή των πολιτών. Παρ' όλα αυτά, οι

⁵¹ Glas foundation, Public attitudes towards LGBTI+ 2024, March 1, 2024.

⁵² ECRE, AIDA Country Report on Bulgaria – 2023 Update, 2024.

⁵³ Civil Society Advocates, (2023). Civil Society Organisations (CSOs): 6/2023 Challenges in Relation to the Legal Operational Framework and Recommendations for Creating an Enabling Environment for CSOs in Cyprus. <https://civilsocietyadvocates.org/images/Publications/for stronger-csos wp2 report challengesrecommendations final june2023.pdf>

οργανώσεις υπεράσπισης που επικεντρώνονται στη μετανάστευση, τα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ+ και τα περιβαλλοντικά ζητήματα αντιμετωπίζουν έντονη αντίδραση από συντηρητικές και εθνικιστικές ομάδες. Οι αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης ενισχύουν ακόμη περισσότερο τον σκεπτικισμό, συχνά διαμορφώνοντας τον ακτιβισμό ως διασπαστικό παρά ως εποικοδομητικό. Το νομικό τοπίο παρουσιάζει επίσης προκλήσεις, καθώς η ασαφής νομοθεσία και οι υπερβολικές γραφειοκρατικές απαιτήσεις εμποδίζουν τη λειτουργία της κοινωνίας των πολιτών, ενώ ορισμένες οργανώσεις αγωνίζονται να διατηρήσουν την οικονομική τους σταθερότητα λόγω των ασυνεπών κανονισμών.⁵⁴

Στην Ιταλία, η κοινή γνώμη απέναντι στις ΟΚΠ είναι βαθιά πολωμένη, αντανakλώντας τις ευρύτερες πολιτικές διαίρεσεις. Πολλοί Ιταλοί/ίδες εκτιμούν το ρόλο των ΟΚΠ στις ανθρωπιστικές κρίσεις, την ανακούφιση από καταστροφές και τις κοινωνικές υπηρεσίες, με οργανώσεις όπως η Caritas Italia και η Emergency να απολαμβάνουν ευρείας υποστήριξης. Ωστόσο, οι ομάδες υπεράσπισης που εργάζονται για τη μετανάστευση, την κλιματική δικαιοσύνη και τα πολιτικά δικαιώματα αντιμετωπίζουν αυξανόμενη κριτική. Οι ΜΚΟ που συμμετέχουν σε επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης στη Μεσόγειο επαινούνται ταυτόχρονα από ανθρωπιστικούς κύκλους και κατηγορούνται από συντηρητικές παρατάξεις ότι διευκολύνουν την παράνομη μετανάστευση. Οι περιβαλλοντικοί ακτιβιστές/ριες, ιδίως όσοι συνδέονται με κινήματα όπως το Fridays for Future, είτε εξυμνούνται για την υπεράσπισή τους είτε χαρακτηρίζονται ως εξτρεμιστές. Τα τελευταία χρόνια, ο πολιτικός λόγος προσπαθεί ολοένα και περισσότερο να απονομιμοποιήσει τις ΟΚΠ που ασχολούνται με τον ακτιβισμό ή την υποστήριξη πολιτικών, οδηγώντας σε αύξηση των περιοριστικών μέτρων. Νομοθετικές πρωτοβουλίες, όπως το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 1/2023, το διάταγμα Cutro και το νομοσχέδιο για τους οικοβανδαλιστές, έχουν θέσει σημαντικούς περιορισμούς στους φορείς της κοινωνίας των πολιτών, ιδίως σε εκείνους που ασχολούνται με μεταναστευτικά και περιβαλλοντικά ζητήματα. Οι ακτιβιστές/ριες αναφέρουν επίσης αυξημένη αίσθηση κόπωσης και απογοήτευσης, καθώς οι γραφειοκρατικοί περιορισμοί και η πολιτική εχθρότητα καθιστούν πιο δύσκολο να διατηρηθούν οι μακροπρόθεσμες προσπάθειες συνηγορίας.⁵⁵

Μια κοινή πρόκληση και στις τέσσερις χώρες είναι ο ρόλος των ψηφιακών πλατφορμών στη διαμόρφωση της στάσης του κοινού. Ενώ τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επέτρεψαν στις ΟΚΠ να κινητοποιήσουν υποστήριξη, να προσεγγίσουν νεότερα ακροατήρια και να αντιμετωπίσουν την παραπληροφόρηση, τις κατέστησαν επίσης ευάλωτες σε εκστρατείες δυσφήμισης, διαδικτυακή παρενόχληση και αλγοριθμική καταστολή. Στη Βουλγαρία και την Ιταλία, οι αφηγήσεις που παρουσιάζουν τις ΟΚΠ ως οντότητες που ελέγχονται από το εξωτερικό έχουν κερδίσει έδαφος, ενισχύοντας τη δυσπιστία του κοινού. Στην Κύπρο και την Ελλάδα, η περιορισμένη ορατότητα της κοινωνίας των πολιτών καθιστά τις οργανώσεις πιο ευάλωτες στην παραπληροφόρηση και την απάθεια του κοινού. Οι ακτιβιστές/ριες σε όλη την περιοχή αναφέρουν σημαντικές δυσκολίες στην καταπολέμηση της διαδικτυακής παραπληροφόρησης, καθώς οι ψηφιακές πλατφόρμες ενισχύουν την εχθρική ρητορική κατά των οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των περιβαλλοντικών ομάδων και των πρωτοβουλιών υπεράσπισης των μεταναστών/ρων.

Η κάλυψη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης εξακολουθεί να διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση της δημόσιας αντίληψης, με θετικές αναφορές που συχνά εστιάζουν στις ανθρωπιστικές προσπάθειες, ενώ η αρνητική κάλυψη ενισχύει τα σκάνδαλα, την οικονομική κακοδιαχείριση ή τις διοικητικές αποτυχίες. Στη Βουλγαρία, τα εθνικιστικά κόμματα και τα περιθωριακά μέσα ενημέρωσης χρησιμοποιούν συχνά υποτιμητικούς όρους για να υπονομεύσουν

⁵⁴ Marangudakis, M., K. Rontos, and M. Xenitidou, State Crisis and Civil Consciousness in Greece. GreeSE – Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe 77, 2013.

⁵⁵ CILD, Liberties Rule of Law Report 2024 - Italy, 2024. Available at: [LIBERTIES RULE OF LAW REPORT 2024](#)

τις προοδευτικές ΟΚΠ, παρουσιάζοντάς τες ως «επιχορηγούμενους» ή «ξένους πράκτορες» που εκμεταλλεύονται τη διεθνή χρηματοδότηση. Στην Ιταλία, οι ΟΚΠ που ασχολούνται με την αντιμετώπιση κρίσεων επαινούνται ευρέως, ενώ όσοι ασχολούνται με την υπεράσπιση αντιμετωπίζουν έλεγχο και πολιτικοποίηση. Στην Ελλάδα, οι ερευνητές/ριες δημοσιογράφοι που αποκαλύπτουν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν αντιμετωπίσει νομικές και θεσμικές αντιδράσεις, καθιστώντας όλο και πιο δύσκολο για τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών να λειτουργούν ελεύθερα. Στην Κύπρο, η έλλειψη ανεξάρτητης ερευνητικής δημοσιογραφίας συνέβαλε στην απομάκρυνση του κοινού, επιτρέποντας στην παραπληροφόρηση να διαμορφώσει τη στάση απέναντι στις ΟΚΠ.

Ένας άλλος βασικός παράγοντας που επηρεάζει τις κοινωνικές στάσεις είναι η σχέση μεταξύ των ΟΚΠ και των κυβερνήσεων. Ενώ ορισμένες εθνικές και περιφερειακές αρχές έχουν ενσωματώσει τις ΟΚΠ στη χάραξη πολιτικής και στην παροχή υπηρεσιών, άλλες έχουν επιβάλει περιοριστικά μέτρα. Στη Βουλγαρία, εθνικιστές πολιτικοί πίεσαν ενεργά για την υιοθέτηση νόμων που στοχεύουν τις οργανώσεις που χρηματοδοτούνται από το εξωτερικό, ενώ στην Ιταλία, πολιτικές όπως το διάταγμα Cutro και το νομοσχέδιο για τους οικοβάνδαλους περιόρισαν σημαντικά τον ρόλο των ΟΚΠ στη χάραξη πολιτικής. Στην Ελλάδα και την Κύπρο, οι σχέσεις κράτους-ΟΚΠ χαρακτηρίζονται συχνά από γραφειοκρατική ανεπάρκεια παρά από απόλυτη εχθρότητα, ωστόσο η πρόσβαση στη χρηματοδότηση και η συμμόρφωση με τη νομοθεσία παραμένουν σημαντικά εμπόδια για τις οργανώσεις. Και στις τέσσερις χώρες, η αυξανόμενη πολιτική πόλωση της κοινωνίας των πολιτών έχει συμβάλει σε ένα πιο αμφισβητούμενο περιβάλλον, όπου ορισμένες οργανώσεις λαμβάνουν κρατική υποστήριξη, ενώ άλλες αντιμετωπίζουν δημόσια και θεσμική αντίδραση.⁵⁶

Παρά τις προκλήσεις αυτές, η κοινωνία των πολιτών παραμένει ανθεκτική. Στη Βουλγαρία, παρά τους εκτεταμένους πολιτικούς και κοινωνικούς διχασμούς, η συμμετοχή των πολιτών έχει αυξηθεί, με τον εθελοντισμό και τις δωρεές να αυξάνονται ως απάντηση σε κρίσεις όπως ο πόλεμος στην Ουκρανία. Στην Κύπρο, οι πρωτοβουλίες υπό την ηγεσία της νεολαίας κερδίζουν έδαφος, παρέχοντας εναλλακτικούς χώρους για τη συμμετοχή των πολιτών. Στην Ελλάδα, ενώ η θεσμική εμπιστοσύνη παραμένει χαμηλή, η δημόσια υποστήριξη προς τα φιланθρωπικά ιδρύματα συνεχίζει να αυξάνεται. Στην Ιταλία, τα κινήματα κοινωνικής δικαιοσύνης διατηρούν ισχυρή παρουσία, ακόμη και όταν εντείνεται η πολιτική αντιπαράθεση με τις οργανώσεις υπεράσπισης.

Τάσεις στο δημόσιο διάλογο για τις ΟΚΠ

Ο δημόσιος λόγος για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στη Νότια Ευρώπη έχει πολιτικοποιηθεί όλο και περισσότερο, διαμορφωμένος από τις αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης, τις ιδεολογικές διαιρέσεις και την κυβερνητική ρητορική. Ενώ οι ΟΚΠ που ασχολούνται με την ανθρωπιστική βοήθεια, τις κοινωνικές υπηρεσίες και την ανακούφιση από καταστροφές απολαμβάνουν γενικά θετική αναγνώριση, όσοι ασχολούνται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη μετανάστευση και τον περιβαλλοντικό ακτιβισμό αντιμετωπίζουν συχνά εχθρότητα, δυσπιστία και πολιτικές επιθέσεις.

Στη Βουλγαρία, η κοινωνία των πολιτών έχει στοχοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό από εκστρατείες παραπληροφόρησης, οι οποίες συχνά τροφοδοτούνται από ακροδεξιούς και φιλοκρεμλινικούς παράγοντες που ενοχοποιούν τις ΟΚΠ ως πράκτορες ξένης επιρροής. Η χώρα συγκαταλέγεται μεταξύ των χαμηλότερων στην Ευρώπη όσον αφορά την παιδεία στα μέσα ενημέρωσης, γεγονός που την καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτη σε εκστρατείες παραπληροφόρησης και συκοφάντησης.

⁵⁶ Ibidem.

Οι αφηγήσεις που συνδέουν τις ΟΚΠ με τη δυτική παρέμβαση, την υπεράσπιση των ΛΟΑΤΚΙ+ και την υποστήριξη των μεταναστών/ριων έχουν συμβάλει στον δημόσιο σκεπτικισμό και την εχθρότητα της κυβέρνησης, οδηγώντας σε αυξανόμενες εκκλήσεις για περιοριστική νομοθεσία, όπως ο προτεινόμενος νόμος για τους ξένους πράκτορες. Πολλές ΟΚΠ χαρακτηρίζονται ως «επιχορηγούμενες» -που κατηγορούνται για εκμετάλλευση της ευρωπαϊκής ή διεθνούς χρηματοδότησης- ή ως «Σοροσοειδείς/Sorosoids», όρος που χρησιμοποιείται για να δυσφημιστούν οι οργανώσεις που φέρονται να συνδέονται με τον Τζορτζ Σόρος και τα φιλελεύθερα δημοκρατικά κινήματα. Οι επιθέσεις αυτές έχουν ενταθεί τα τελευταία χρόνια, ευθυγραμμιζόμενες με την ευρύτερη αντιδυτική και εθνικιστική ρητορική που παρουσιάζει τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών ως απειλή για την εθνική κυριαρχία.⁵⁷

Οι εκστρατείες παραπληροφόρησης στη Βουλγαρία στοχεύουν όλο και περισσότερο σε συγκεκριμένες ομάδες, όπως η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, οι μετανάστες/ριες, οι Ρομά και οι περιβαλλοντικοί ακτιβιστές/ριες. Οι πολιτικές αφηγήσεις και οι αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης έχουν πλαισιώσει αυτές τις οργανώσεις ως υπονομευτές των βουλγαρικών παραδόσεων και αξιών, παρουσιάζοντάς τις συχνά ως επιχειρήσεις που χρηματοδοτούνται από το εξωτερικό. Το ακροδεξιό Κόμμα της Αναγέννησης, το οποίο γνωρίζει αυξανόμενη πολιτική επιτυχία, έχει διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην ενίσχυση αυτών των αφηγήσεων, επωφελούμενο από τη σημαντική παρουσία του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η Αναγέννηση έχει επίσης συμβάλει καθοριστικά στην προώθηση νομοθεσίας που περιορίζει τις δραστηριότητες των ΟΚΠ, συμπεριλαμβανομένων των πρόσφατων προσπαθειών για την απαγόρευση της «προπαγάνδας» ΛΟΑΤΚΙ+ στα σχολεία, η οποία έλαβε σημαντική υποστήριξη από συντηρητικές ομάδες της κοινωνίας των πολιτών.⁵⁸

Επιπλέον, η πολιτική ρητορική συχνά παρουσιάζει τις προοδευτικές ΟΚΠ ως ελίτ που δεν έχει επαφή με την κοινωνία, χρησιμοποιώντας υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς όπως «κίτρινοι πεζοδρόμοι/yellow-ravers» (όρος που αναφέρεται σε ακτιβιστές/ριες που εδρεύουν στις πόλεις της Σόφιας) για να δυσφημίσει τα φιλοευρωπαϊκά κινήματα. Οι περιβαλλοντικές ΟΚΠ έχουν επίσης αντιμετωπίσει εκστρατείες συκοφάντησης, καθώς έχουν χαρακτηριστεί ως «οικολογικοί εκβιαστές» που υποτίθεται ότι εμποδίζουν την οικονομική πρόοδο. Αυτές οι αφηγήσεις έχουν κερδίσει έδαφος ιδιαίτερα στην αντίθεση προς τις περιβαλλοντικές πολιτικές της ΕΕ, όπως η Πράσινη Συμφωνία, με τις ΟΚΠ να κατηγορούνται ότι δίνουν προτεραιότητα στις διεθνείς ατζέντες έναντι των εθνικών συμφερόντων.

Στην Κύπρο, οι αντιλήψεις του κοινού για τις ΟΚΠ διαμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό από τις ιστορικές διαιρέσεις και τις πολιτικές ευαισθησίες, με τις οργανώσεις να συνδέονται κυρίως με τη φιλανθρωπία και την κοινωνική πρόνοια παρά με την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ενώ ο τομέας έχει αποκτήσει μεγαλύτερη προβολή στις συζητήσεις πολιτικής, πολλοί Κύπριοι/ες παραμένουν επιφυλακτικοί απέναντι σε πρωτοβουλίες που χρηματοδοτούνται από το εξωτερικό. Η κληρονομιά της πολιτικής διαίρεσης στο νησί εξακολουθεί να επηρεάζει τις στάσεις, καθώς οι ΟΚΠ που συμμετείχαν σε προσπάθειες δικαιοσύνης συμφιλίωσης στο παρελθόν κατηγορήθηκαν ως «προδότες» που εξυπηρετούν εξωτερικά συμφέροντα. Αυτή η αφήγηση έχει εξασθενήσει με την πάροδο του χρόνου, αλλά οι ανησυχίες σχετικά με τη διαφάνεια της

⁵⁷ Yordanov and Zaharieva, Dynamics of the NGO Sector in Bulgaria. Sofia: Open Society Institute Sofia, 2023

⁵⁸ Vatsov, D. Anti-Democratic Propaganda in Bulgaria. Part One. News Websites and Print Media: 2013 – 2016, Sofia: Humanitarian and Social Research Foundation, 2017.

χρηματοδότησης και την πολιτική ευθυγράμμιση εξακολουθούν να υφίστανται, ιδίως όσον αφορά τις οργανώσεις που εργάζονται για τα δικαιώματα των μειονοτήτων και τη μετανάστευση.⁵⁹

Μια άλλη βασική πρόκληση στην Κύπρο είναι η γραφειοκρατική πολυπλοκότητα που περιβάλλει τις ΟΚΠ, η οποία συχνά εμποδίζει την ικανότητά τους να λειτουργούν αποτελεσματικά. Οι κυβερνητικοί κανονισμοί απαιτούν λεπτομερείς οικονομικές γνωστοποιήσεις και συμμόρφωση με πολύπλοκες δομές διακυβέρνησης, επηρεάζοντας δυσανάλογα τις μικρότερες οργανώσεις. Επιπλέον, ενώ οι φυσικές απειλές παραμένουν σπάνιες, η ψηφιακή παρενόχληση έχει αυξηθεί, ιδίως κατά οργανώσεων που υποστηρίζουν μεταναστευτικές πολιτικές ή δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ+. Οι πολιτικοί ηγέτες εκμεταλλεύονται περιστασιακά την εθνικιστική ρητορική για να απονομιμοποιήσουν τις ΟΚΠ που δραστηριοποιούνται σε ευαίσθητους τομείς, περιορίζοντας περαιτέρω την επιρροή τους στο δημόσιο διάλογο.

Η Ελλάδα αποτελεί μια μοναδική περίπτωση όπου η κοινωνία των πολιτών παραμένει σχετικά υπανάπτυκτη, κυρίως λόγω των ιστορικών προτύπων πελατειακών σχέσεων και πολιτικής πελατειακής υποστήριξης. Πολλές οργανώσεις εξακολουθούν να εξαρτώνται από την κρατική και την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, γεγονός που έχει συμβάλει σε χαμηλά επίπεδα συμμετοχής της βάσης και δημόσιας εμπιστοσύνης. Ενώ οι ανθρωπιστικές οργανώσεις και τα φιλανθρωπικά ιδρύματα απολαμβάνουν υψηλά ποσοστά αποδοχής, οι ομάδες υπεράσπισης -ιδιαιτέρα εκείνες που επικεντρώνονται στη μετανάστευση, τα δικαιώματα ΛΟΑΤΚΙ+ και τα περιβαλλοντικά ζητήματα- αντιμετωπίζουν σημαντικό δημόσιο σκεπτικισμό και πολιτική αντίσταση. Οι αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης έχουν διαδραματίσει βασικό ρόλο στη διαμόρφωση του λόγου, με την κάλυψη να επικεντρώνεται συχνά σε σκάνδαλα διαφθοράς, ανεπάρκειες ή πολιτικές διασυνδέσεις, ενισχύοντας τις αρνητικές αντιλήψεις για την κοινωνία των πολιτών.⁶⁰

Οι φορείς της ελληνικής κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται στους τομείς της προστασίας των προσφύγων, της ισότητας των φύλων και της παρακολούθησης της δημοκρατίας έχουν αναφέρει αυξανόμενους περιορισμούς, τόσο από την άμεση κρατική παρέμβαση όσο και από τον εχθρικό δημόσιο λόγο. Στρατηγικές αγωγές κατά της δημόσιας συμμετοχής (SLAPPs) έχουν χρησιμοποιηθεί εναντίον οργανώσεων που εκθέτουν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως σε περιπτώσεις απώθησης μεταναστών/ριων και αστυνομικής βίας. Το νομικό περιβάλλον παραμένει ασαφές, με ασαφείς κανονισμούς σχετικά με την εγγραφή και τη χρηματοδότηση των ΜΚΟ να δημιουργούν πρόσθετα εμπόδια για τις ΟΚΠ. Εν τω μεταξύ, τα σκάνδαλα παρακολούθησης με στόχο δημοσιογράφους και ακτιβιστές/ριες έχουν συμβάλει περαιτέρω στην ατμόσφαιρα καταστολής, αποθαρρύνοντας την εμπλοκή των πολιτών.⁶¹

Μια παρόμοια δυναμική με αυτή που αναλύθηκε για τη Βουλγαρία είναι εμφανής στην Ιταλία, όπου οι ΟΚΠ με επίκεντρο τη μετανάστευση και οι περιβαλλοντικοί ακτιβιστές/ριες αντιμετωπίζουν αυξανόμενες δημόσιες αντιδράσεις και πολιτικούς περιορισμούς. Ενώ οι οργανώσεις που ασχολούνται με την τοπική διακυβέρνηση, την υγειονομική περίθαλψη και τις κοινωνικές υπηρεσίες συνεχίζουν να συνεργάζονται με τις αρχές, όσοι εμπλέκονται σε επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης στη Μεσόγειο ενοχοποιούνται όλο και περισσότερο ως συνένοχοι στην παράνομη μετανάστευση. Κυβερνητικές πολιτικές, όπως το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 1/2023, προσπάθησαν να περιορίσουν τις δραστηριότητές τους, ενώ οι δημόσιες δωρεές σε οργανώσεις που σχετίζονται με τη

⁵⁹ [ATTITUDES AND PERCEPTIONS OF TURKISH CYPRIOT COMMUNITY TOWARDS CIVIL SOCIETY VOLUNTEERING AND DONATION](#)

⁶⁰ <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198825104.013.22>

⁶¹ Marangudakis, M., K. Rontos, and M. Xenitidou, State Crisis and Civil Consciousness in Greece. GreeSE – Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe 77, 2013.

μετανάστευση μειώθηκαν, αντανakλώντας μια αλλαγή στην κοινωνική στάση. Περιβαλλοντικά κινήματα όπως το Fridays for Future έχουν επαινεθεί για την κινητοποιητική τους ικανότητα αλλά και επικριθεί για τις διασπαστικές διαμαρτυρίες τους, με τις αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης να ταλαντεύονται συχνά μεταξύ της υποστήριξης του ακτιβισμού για το κλίμα και της απεικόνισης του ριζοσπαστισμού.⁶²

Ο δημόσιος διάλογος στην Ιταλία αντικατοπτρίζει έναν ολοένα και πιο πολωμένο πολιτικό χώρο, όπου οι ΟΚΠ που δραστηριοποιούνται σε πολιτικά ευαίσθητους τομείς αντιμετωπίζουν αυξημένο έλεγχο. Οι ακτιβιστές/ριες έχουν εκφράσει ανησυχίες σχετικά με περιοριστικούς νόμους όπως το διάταγμα Piantadosi και το διάταγμα Caivano, οι οποίοι θέτουν γραφειοκρατικά και οικονομικά εμπόδια στην εμπλοκή των πολιτών. Η κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των αντιλήψεων, παρουσιάζοντας συχνά τις οργανώσεις συνηγορίας ως ιδιοτελείς οντότητες και όχι ως νόμιμους παράγοντες της δημοκρατικής διακυβέρνησης.⁶³ Η αφήγηση γύρω από τις ΜΚΟ που σχετίζονται με τη μετανάστευση είναι ιδιαίτερα εχθρική, με ισχυρισμούς ότι δρουν ως φορείς της παράνομης μετανάστευσης και συμβάλλουν σε κινδύνους για την εθνική ασφάλεια. Εκτός από τους νομικούς περιορισμούς, οι εκστρατείες συκοφάντησης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν επηρεάσει σημαντικά την ικανότητά τους να εξασφαλίζουν χρηματοδότηση και να κινητοποιούν την υποστήριξη του κοινού.⁶⁴

Και στις τέσσερις χώρες, η πολιτικοποίηση της κοινωνίας των πολιτών έχει οδηγήσει σε αυξανόμενο διχασμό της κοινής γνώμης, με τις κρατικά προσκείμενες ΟΚΠ να επωφελούνται από τη θεσμική υποστήριξη, ενώ οι προοδευτικές οργανώσεις που υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη μετανάστευση και την προστασία του περιβάλλοντος αντιμετωπίζουν αυξανόμενο έλεγχο και περιορισμούς. Στη Βουλγαρία και την Ιταλία, η κυβερνητική ρητορική έχει γίνει ανοιχτά εχθρική απέναντι σε συγκεκριμένες ΟΚΠ, παρουσιάζοντάς τις ως αρωγούς της παράνομης μετανάστευσης ή πράκτορες ξένης επιρροής. Στην Κύπρο και την Ελλάδα, οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών αντιμετωπίζουν γραφειοκρατικά εμπόδια και περιορισμένη ευαισθητοποίηση του κοινού, γεγονός που περιορίζει τον αντίκτυπο και την προβολή τους.

Ένα κοινό θέμα είναι ο ρόλος της παραπληροφόρησης στη διαμόρφωση αρνητικών αφηγήσεων για τις ΟΚΠ, ιδίως στη Βουλγαρία και την Ιταλία, όπου ακροδεξιές και εθνικιστικές ομάδες προώθησαν ενεργά θεωρίες συνωμοσίας που συνδέουν την κοινωνία των πολιτών με τον εξωτερικό έλεγχο. Στη Βουλγαρία, οι ΟΚΠ που υπερασπίζονται τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+, την προστασία των μειονοτήτων και την ευρωπαϊκή ενσωμάτωση συχνά υπόκεινται σε υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς και εκστρατείες συκοφάντησης, μια τακτική που παρατηρείται επίσης στον ιταλικό και ελληνικό λόγο των μέσων ενημέρωσης, όπου οι ακτιβιστές/ριες και οι ομάδες υπεράσπισης συχνά απεικονίζονται ως ελιτίστικες, αποσυνδεδεμένες από τα εθνικά συμφέροντα ή ιδεολογικά ακραίες.

Παρά τις προκλήσεις αυτές, αναδύονται ευκαιρίες για θετική δέσμευση, ιδίως μέσω συμπράξεων σε τοπικό επίπεδο και ακτιβισμού υπό την ηγεσία των νέων. Στην Κύπρο και την Ελλάδα, οι νεότερες γενιές συμμετέχουν όλο και περισσότερο σε άτυπες πρωτοβουλίες πολιτών, αντανakλώντας μια στροφή προς τον αποκεντρωμένο και λαϊκό ακτιβισμό. Στην Ιταλία, οι ΟΚΠ εξακολουθούν να διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής, και στη Βουλγαρία, παρά τις

⁶² CILD, Liberties Rule of Law Report 2024 - Italy, 2024. Available at: [LIBERTIES RULE OF LAW REPORT 2024](#)

⁶³ Milo D., Resilient Together: How Civil Society Organizations Can Counter Disinformation and Build Stronger Communities, Hive Mind, December 2024.

⁶⁴ Emergency, Joint Statement: Italy's obstruction of search and rescue activities in endangering people's lives, Press room, February 2024. Available at: [Joint Statement: Italy's obstruction of search and rescue activities is endangering people's lives | EMERGENCY](#)

εχθρικές αφηγήσεις, η συμμετοχή των πολιτών έχει αυξηθεί σε περιόδους κρίσης, όπως η πανδημία COVID-19 και ο πόλεμος στην Ουκρανία.

Ο δημόσιος λόγος για τις ΟΚΠ στη Νότια Ευρώπη διαμορφώνεται από πολιτικές εντάσεις, ιδεολογικές διαιρέσεις και αφηγήσεις των μέσων ενημέρωσης, ενώ η κρατική στήριξη και η εμπιστοσύνη του κοινού εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την αντιληπτή ευθυγράμμιση του τομέα με τις εθνικές προτεραιότητες. Ενώ οι ανθρωπιστικές προσπάθειες και οι προσπάθειες κοινωνικής πρόνοιας εκτιμώνται ευρέως, οι οργανώσεις που ασχολούνται με την προάσπιση και το έργο που βασίζεται στα δικαιώματα εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια στην δημόσια αποδοχή, τη χρηματοδότηση και την επιχειρησιακή ελευθερία. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων απαιτεί μεγαλύτερη διαφάνεια, στρατηγική επικοινωνία και ενισχυμένες προσπάθειες δέσμευσης του κοινού για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την ενίσχυση της νομιμότητας της κοινωνίας των πολιτών.

Εκστρατείες δυσφήμισης, επιθέσεις και ψηφιακές απειλές κατά των ΟΚΠ

Σε ολόκληρη τη Νότια Ευρώπη, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (ΟΚΠ) υπόκεινται όλο και περισσότερο σε εκστρατείες συκοφάντησης και ψηφιακές απειλές, οι οποίες υπονομεύουν σημαντικά την αξιοπιστία τους, περιορίζουν τις δραστηριότητές τους και αποθαρρύνουν τη συμμετοχή του κοινού. Οι εκστρατείες αυτές συχνά προέρχονται από πολιτικούς παράγοντες, μέσα ενημέρωσης και ομάδες συμφερόντων με στόχο την αποδυνάμωση των προσπαθειών υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της μετανάστευσης, της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Η χρήση παραπληροφόρησης, η νομική παρενόχληση και ο ψηφιακός εκφοβισμός δημιουργούν ένα εχθρικό περιβάλλον για τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών, οδηγώντας σε αυτολογοκρισία, βλάβη της φήμης και, σε ακραίες περιπτώσεις, σε σωματική βία.

Στη Βουλγαρία, οι εκστρατείες δυσφήμισης κατά των ΟΚΠ έχουν ενταθεί, ιδίως με στόχο τους υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τους ακτιβιστές/ριες για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+, τις οργανώσεις που υποστηρίζουν τους μετανάστες/ριες και τις κοινότητες των Ρομά, καθώς και τις περιβαλλοντικές ομάδες. Οι επιθέσεις αυτές προέρχονται τόσο από ακροδεξιές ομάδες όσο και από εθνικιστικά πολιτικά κόμματα, ιδίως από το φιλοκρεμλινικό Κόμμα Αναγέννησης. Οι συνεχείς προσπάθειες να περάσει το νομοσχέδιο για τους ξένους πράκτορες, το οποίο επιδιώκει να χαρακτηρίσει τις ΜΚΟ που χρηματοδοτούνται από το εξωτερικό ως απειλή για την εθνική ασφάλεια, αποτέλεσαν βασικό στοιχείο των προσπαθειών του κράτους να απαξιώσει την κοινωνία των πολιτών. Οι δημόσιες εκστρατείες συκοφάντησης συχνά παρουσιάζουν αυτές τις οργανώσεις ως «επιχορηγούμενες/ grant-seekers» ή «Σοροσοειδείς/ Sorosoids», κατηγορώντας τις ότι εξυπηρετούν ξένα συμφέροντα και υπονομεύουν την εθνική κυριαρχία. Η παραπληροφόρηση σχετικά με τις οργανώσεις για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ και τους περιβαλλοντικούς ακτιβιστές/ριες διαδίδεται μέσω διαδικτυακών πλατφορμών, τροφοδοτώντας περαιτέρω τη δυσπιστία του κοινού.⁶⁵

Τα τελευταία χρόνια, ο διασυρμός των ΜΚΟ που εργάζονται με μετανάστες/ριες έχει ενταθεί. Ενώ οι οργανώσεις που βοηθούν Ουκρανούς/ες πρόσφυγες/ισσες έχουν επαινεθεί ευρέως, οι ΟΚΠ που υποστηρίζουν μη Ευρωπαίους μετανάστες/ριες αντιμετωπίζουν ποινικοποίηση και νομικό έλεγχο. Μια ανησυχητική υπόθεση αφορούσε το Ίδρυμα Mission Krile, το οποίο κατηγορείται για

⁶⁵ Stoyanova, M., [Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights and the rule of law](#), Bulgaria: Center for the Study of Democracy/European Union Agency for Fundamental Rights, January 2022.

λαθρεμπόριο μεταναστών/ριων, με το προσωπικό του να ανακρίνεται από τις υπηρεσίες ασφαλείας, ενισχύοντας την εχθρική αφήγηση κατά των ΟΚΠ σε αυτόν τον τομέα. Επιπλέον, οι ομάδες υπεράσπισης των Ρομά στοχοποιούνται επίμονα με ισχυρισμούς για οικονομική κακοδιαχείριση, εδραιώνοντας περαιτέρω τις κοινωνικές διακρίσεις. Έχουν επίσης καταγραφεί βίαια περιστατικά, όπως η επίθεση του 2021 στο κέντρο ΛΟΑΤΚΙ+ Rainbow Hub, το οποίο βανδαλίστηκε από ακροδεξιούς με επικεφαλής έναν εθνικιστή πολιτικό. Η επιεικής δικαστική αντίδραση σε αυτές τις επιθέσεις αντανάκλα τη θεσμική απροθυμία να αντιμετωπιστούν τα εγκλήματα μίσους κατά των μειονοτήτων.⁶⁶

Οι περιβαλλοντικοί ακτιβιστές/ριες στη Βουλγαρία έχουν αντιμετωπίσει μια ιδιαίτερα επιθετική εκστρατεία συκοφάντησης, με τις ψηφιακές και φυσικές απειλές να γίνονται καθημερινό φαινόμενο. Το 2024 εμφανίστηκαν σε μεγάλες πόλεις διαφημιστικές πινακίδες που χαρακτήριζαν διακεκριμένους περιβαλλοντολόγους ως "οικολογικούς εκβιαστές", κατηγορώντας τους για την οικονομική στασιμότητα. Ταυτόχρονα, οι υποθέσεις SLAPP κατά περιβαλλοντικών ΟΚΠ έχουν αυξηθεί κατακόρυφα, με στόχο να φιμώσουν τους επικριτές των έργων υποδομής μεγάλης κλίμακας. Επιπλέον, στην ψηφιακή σφαίρα, ομάδες χάκερ που συνδέονται με τη Ρωσία, όπως η Killnet, έχουν εξαπολύσει επιθέσεις DDoS εναντίον ανεξάρτητων μέσων ενημέρωσης, ΜΚΟ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και πολιτικών αντιφρονούντων. Η έλλειψη συντονισμένης απάντησης στην κυβερνοασφάλεια έχει αφήσει πολλές ΟΚΠ ευάλωτες σε αυτές τις ψηφιακές απειλές, εκθέτοντας κρίσιμα κενά στα εθνικά πλαίσια κυβερνοασφάλειας.

Στην Κύπρο, οι ΟΚΠ που ασχολούνται με δικοινοτικές πρωτοβουλίες και την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αντιμετωπίζουν επίμονες εκστρατείες συκοφάντησης που τις παρουσιάζουν ως οντότητες που υποστηρίζονται από το εξωτερικό. Μια μακροχρόνια αφήγηση παρουσιάζει αυτές τις οργανώσεις ως προδοτικές επειδή συμμετέχουν στη διακοινοτική συνεργασία μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Ενώ η σοβαρότητα αυτών των επιθέσεων έχει μειωθεί σε σύγκριση με την περίοδο που ακολούθησε το δημοψήφισμα του 2004 για το Σχέδιο Ανάν, η εθνικιστική ρητορική συνεχίζει να αμφισβητεί τη νομιμότητα των ΟΚΠ που εργάζονται για τη συμφιλίωση. Οι εκστρατείες παραπληροφόρησης συχνά στοχεύουν οργανώσεις που υπερασπίζονται τα δικαιώματα των μεταναστών/ριων και των ΛΟΑΤΚΙ+, με κατηγορίες ότι προωθούν εξωτερικές ατζέντες. Η διαδικτυακή παρενόχληση αποτελεί αυξανόμενη ανησυχία, καθώς οι ΟΚΠ βρίσκονται εκτεθειμένες σε παραπληροφόρηση και δυσφήμιση που διαδίδεται μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.⁶⁷

Στην Ελλάδα, οι ΟΚΠ που εργάζονται για τη μετανάστευση, τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ και τη δημοκρατική λογοδοσία αντιμετωπίζουν σοβαρή καταστολή, η οποία χαρακτηρίζεται από ποινικοποίηση, κρατική επιτήρηση και νομική παρενόχληση. Η καταστολή των ΜΚΟ που βοηθούν τους μετανάστες/ριες και τους/τις αιτούντες άσυλο είναι ιδιαίτερα έντονη. Η ποινική δίωξη εργαζομένων σε ανθρωπιστικές οργανώσεις, όπως η δίκη κατά ακτιβιστών που συμμετείχαν σε επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης στη Λέσβο, καταδεικνύει την αυξανόμενη ποινικοποίηση των προσπαθειών αλληλεγγύης. Παρά τη διεθνή καταδίκη, οι ελληνικές αρχές συνεχίζουν να επιδιώκουν τη λήψη νομικών μέτρων κατά οργανώσεων αλληλεγγύης μεταναστών/ριων. Επιπλέον, έχουν αυξηθεί οι υποθέσεις SLAPP κατά ερευνητικών δημοσιογράφων και ομάδων υπεράσπισης που αποκαλύπτουν την κρατική διαφθορά και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων,

⁶⁶ CSD, [Against Fake News and Anti-Roma Disinformation](#). Sofia: CSD, 2022.

⁶⁷ Infakto Research Workshop, Attitudes and perceptions of Turkish Cypriot community towards civil society volunteering and donation, 2015.

περιορίζοντας σημαντικά την ελευθερία του Τύπου και την ικανότητα της κοινωνίας των πολιτών να θέτει τις αρχές προ των ευθυνών τους.⁶⁸

Τα κυβερνητικά μέτρα επιτήρησης επιδεινώνουν περαιτέρω το περιοριστικό περιβάλλον για τους πολίτες στην Ελλάδα. Το σκάνδαλο του κατασκοπευτικού λογισμικού Predator αποκάλυψε τη συστηματική παρακολούθηση δημοσιογράφων, πολιτικών της αντιπολίτευσης και ακτιβιστών, αναδεικνύοντας τις επιθετικές προσπάθειες του κράτους να παρακολουθεί και να καταστέλλει τη διαφωνία. Νομικά και ρυθμιστικά μέτρα έχουν επίσης χρησιμοποιηθεί για τον περιορισμό της επιρροής των ανεξάρτητων μέσων ενημέρωσης και των επικριτικών φωνών. Τον Δεκέμβριο του 2022, ψηφίστηκε ένας αμφιλεγόμενος νόμος, ο οποίος παραχωρεί σε μια ελεγχόμενη από την κυβέρνηση επιτροπή την εξουσία να ρυθμίζει τα διαδικτυακά ειδησεογραφικά πρακτορεία, εγείροντας ανησυχίες ότι τα κρίσιμα μέσα ενημέρωσης ενδέχεται να αποκλειστούν από την κρατική χρηματοδότηση και διαφήμιση. Αυτό έχει οδηγήσει σε συρρίκνωση του χώρου της ανεξάρτητης δημοσιογραφίας και σε αυξημένη πίεση στις ΟΚΠ που υπερασπίζονται τη διαφάνεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στην Ιταλία, οι ΟΚΠ που εργάζονται για τη μετανάστευση, την περιβαλλοντική δικαιοσύνη και τα εργασιακά δικαιώματα γίνονται συχνά στόχος εκστρατειών συκοφάντησης και περιοριστικών πολιτικών. Οι οργανώσεις που επικεντρώνονται στη μετανάστευση, ιδίως εκείνες που συμμετέχουν σε αποστολές έρευνας και διάσωσης στη Μεσόγειο, έχουν αντιμετωπίσει ανελέητες επιθέσεις από πολιτικά πρόσωπα που τις κατηγορούν ότι διευκολύνουν την παράνομη μετανάστευση. Το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 1/2023 επέβαλε σοβαρούς λειτουργικούς και οικονομικούς περιορισμούς στις οργανώσεις αυτές, περιορίζοντας τη δυνατότητά τους να διεξάγουν αποστολές διάσωσης. Ομοίως, οι περιβαλλοντικοί ακτιβιστές/ριες έχουν χαρακτηριστεί ως "οικοτρομοκράτες" και οι δράσεις πολιτικής ανυπακοής τους ποινικοποιήθηκαν βάσει του νομοσχεδίου για τους οικοβανδάλους. Αυτές οι αφηγήσεις, οι οποίες ενισχύονται από τα μέσα ενημέρωσης που πρόσκεινται στο κράτος, παρουσιάζουν τις ΟΚΠ ως εμπόδια στην οικονομική πρόοδο και την εθνική ασφάλεια.⁶⁹

Οι οργανώσεις για τα εργασιακά δικαιώματα στην Ιταλία έχουν επίσης υποστεί νομική παρενόχληση και επιθέσεις που υποστηρίζονται από τις επιχειρήσεις. Οι ομάδες που υπερασπίζονται τους μετανάστες/ριες εργαζόμενους/ες έχουν κατηγορηθεί ότι διαταράσσουν την οικονομική παραγωγικότητα, με τα φιλο-επιχειρηματικά μέσα ενημέρωσης να τις ενοχοποιούν ως αντι-αναπτυξιακές οντότητες. Επιπλέον, ψηφιακές απειλές και διαδικτυακές εκστρατείες δυσφήμισης έχουν χρησιμοποιηθεί για να υπονομεύσουν την αξιοπιστία των ΟΚΠ, αποθαρρύνοντας την υποστήριξη και τη συμμετοχή του κοινού. Οι κυβερνοεπιθέσεις με στόχο τις οργανώσεις υπεράσπισης έχουν αυξηθεί, περιπλέκοντας περαιτέρω την ικανότητά τους να λειτουργούν ελεύθερα.⁷⁰

Και στις τέσσερις χώρες, οι εκστρατείες συκοφάντησης και οι ψηφιακές απειλές χρησιμοποιούνται ενεργά για την αποδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών. Στη Βουλγαρία, οι ακροδεξιές πολιτικές δυνάμεις και οι υποστηριζόμενες από το κράτος νομοθετικές προσπάθειες προσπαθούν να ποινικοποιήσουν τις ΜΚΟ που λαμβάνουν χρηματοδότηση από το εξωτερικό. Στην Κύπρο, οι εθνικιστικές αφηγήσεις επιμένουν, ιδίως εναντίον οργανώσεων που ασχολούνται με τη δικαιοδική συνεργασία και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην Ελλάδα, οι ποινικές δίκες κατά

⁶⁸ [CIVIC SPACE REPORT](#)

⁶⁹ Chiodi L., Epis S., Italian civil society: from target to antidote to the crisis of democracy?, CILD, October 2024.

⁷⁰ CILD, Liberties Rule of Law Report 2024 - Italy, 2024. Available at: [LIBERTIES RULE OF LAW REPORT 2024](#)

των ΟΚΠ που βοηθούν τους μετανάστες/ριες, η κυβερνητική επιτήρηση και η νομική παρενόχληση των δημοσιογράφων αντανakλούν ένα όλο και πιο καταπιεστικό περιβάλλον για τους πολίτες. Στην Ιταλία, οι κρατικές εκστρατείες συκοφάντησης, οι νομικοί περιορισμοί για τη μετανάστευση και τον περιβαλλοντικό ακτιβισμό, καθώς και οι επιθέσεις που εξαπολύονται από επιχειρήσεις εναντίον ομάδων για τα εργασιακά δικαιώματα συμβάλλουν στη συρρίκνωση του χώρου των πολιτών.

Η αύξηση των ψηφιακών απειλών, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνοεπιθέσεων, της παραπληροφόρησης και των υποθέσεων SLAPP, επιδεινώνει περαιτέρω την κατάσταση, περιορίζοντας την ικανότητα των ΟΚΠ να λειτουργούν ελεύθερα. Χωρίς ισχυρότερες νομικές εγγυήσεις, αυξημένη διαφάνεια και ενισχυμένη προστασία της κυβερνοασφάλειας, η κοινωνία των πολιτών θα παραμείνει ευάλωτη σε επιθέσεις με πολιτικά κίνητρα και συστημικούς περιορισμούς.

Συμπεράσματα και συστάσεις

Η προστασία του πολιτικού χώρου στη Νότια Ευρώπη απαιτεί συντονισμένη δράση μεταξύ των κυβερνήσεων, της κοινωνίας των πολιτών, του ιδιωτικού τομέα και των διεθνών οργανισμών. Ενώ οι ΟΚΠ παραμένουν στην πρώτη γραμμή της υπεράσπισης της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης, δεν μπορούν να το κάνουν μόνες τους. Μια συντονισμένη προσπάθεια για την κατάργηση των περιοριστικών νόμων, την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης, τη διασφάλιση της οικονομικής σταθερότητας και την ενίσχυση της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο είναι απαραίτητη για να διασφαλιστεί ότι η κοινωνία των πολιτών θα παραμείνει μια ισχυρή δύναμη για τη δημοκρατική ανθεκτικότητα στη Βουλγαρία, την Ιταλία, την Κύπρο και την Ελλάδα.

Σε ολόκληρη τη Νότια Ευρώπη, ο χώρος των πολιτών υφίσταται αυξανόμενη πίεση από νομικούς περιορισμούς, πολιτική εχθρότητα και κοινωνική πόλωση. Ενώ οι ΟΚΠ διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην προάσπιση των δημοκρατικών αρχών, στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην αντιμετώπιση των κενών που αφήνουν οι κρατικοί θεσμοί, υπόκεινται όλο και περισσότερο σε εκστρατείες δυσφήμισης, νομικές παρενοχλήσεις, γραφειοκρατικά εμπόδια και οικονομική αστάθεια.

Και στις τέσσερις χώρες -Βουλγαρία, Ιταλία, Κύπρος και Ελλάδα- τα νομοθετικά και διοικητικά εμπόδια εμποδίζουν το έργο των ΟΚΠ. Στη Βουλγαρία, το νομοσχέδιο για την εγγραφή ξένων πρακτόρων και οι νόμοι που περιορίζουν την υπεράσπιση των ΛΟΑΤΚΙ+ έχουν συμβάλει σε ένα όλο και πιο καταπιεστικό νομικό τοπίο, αντικατοπτρίζοντας τις προσπάθειες που παρατηρούνται στην Ουγγαρία και τη Ρωσία. Η Ιταλία έχει εισαγάγει νόμους όπως το **διάταγμα Piantedosi** και το **DDL Eco-Vandali**, οι οποίοι στοχεύουν τις ΟΚΠ με επίκεντρο τη μετανάστευση και τις περιβαλλοντικές οργανώσεις, περιορίζοντας τη δυνατότητά τους να διεξάγουν ανθρωπιστικό έργο και έργο συνηγορίας. Η Ελλάδα έχει ομοίως επιβάλει υπερβολικές απαιτήσεις εγγραφής και υποβολής εκθέσεων, οι οποίες επηρεάζουν δυσανάλογα τις οργανώσεις που βοηθούν τους μετανάστες/ριες, ενώ το νομικό πλαίσιο της Κύπρου εξακολουθεί να μαστίζεται από γραφειοκρατικές ανεπάρκειες και ασυνεπή εφαρμογή.

Οι γραφειοκρατικές επιβαρύνσεις είναι ένα άλλο σημαντικό ζήτημα, ιδίως στην Κύπρο, όπου οι ΜΚΟ παλεύουν με ένα ξεπερασμένο σύστημα εγγραφής και υπερβολικές απαιτήσεις συμμόρφωσης. Στην Ελλάδα, οι συγκεχυμένοι νομικοί ορισμοί και η έλλειψη συνεκτικής εθνικής πολιτικής για την κοινωνία των πολιτών περιπλέκουν περαιτέρω το επιχειρησιακό περιβάλλον των ΟΚΠ. Αυτοί οι νομοθετικοί και διοικητικοί περιορισμοί δημιουργούν μια ατμόσφαιρα ανασφάλειας, καθιστώντας όλο και πιο δύσκολη την αποτελεσματική λειτουργία των ΟΚΠ.

Μια κοινή τάση σε όλη την περιοχή είναι η συστηματική απαξίωση των ΟΚΠ μέσω εκστρατειών δυσφήμισης και δημόσιας δυσπιστίας που τροφοδοτούνται από ακροδεξιούς και εθνικιστικούς φορείς. Στη Βουλγαρία, η αντιδυτική ρητορική και οι αφηγήσεις συνωμοσίας ενοχοποιούν τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών ως «ξένους πράκτορες» ή «επιχορηγούμενους», ιδίως όσους υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ και τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Το **Ίδρυμα «Αμερική για τη Βουλγαρία»** έχει επανειλημμένα στοχοποιηθεί, ενώ οργανώσεις που εργάζονται με μη Ευρωπαίους μετανάστες/ριες αντιμετωπίζουν ποινικοποίηση και νομικό έλεγχο.

Η Ιταλία ακολουθεί ένα παρόμοιο μοτίβο, όπου οι ΟΚΠ που συμμετέχουν σε επιχειρήσεις διάσωσης στη θάλασσα χαρακτηρίζονται ως "θαλάσσια ταξί" που βοηθούν την παράνομη μετανάστευση και οι περιβαλλοντικοί ακτιβιστές/ριες παρουσιάζονται ως "οικοτρομοκράτες" στο πλαίσιο του **νομοσχεδίου για τους οικοβάνδαλους**. Στην Ελλάδα, η κρατική ρητορική κατά των ΜΚΟ με επίκεντρο τη μετανάστευση έχει συμβάλει στη νομική παρενόχληση, με δίκες κατά εργαζομένων σε ανθρωπιστικές οργανώσεις να ενισχύουν την ατμόσφαιρα καταστολής. Η Κύπρος, αν και βιώνει λιγότερες φυσικές επιθέσεις, έχει δει τις ΜΚΟ που εμπλέκονται στη δικοινοτική συνεργασία και την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών/ριων να ενοχοποιούνται ως προδοτικές ή ελεγχόμενες από το εξωτερικό οντότητες.

Η οικονομική αστάθεια αποτελεί μόνιμο ζήτημα σε ολόκληρη την περιοχή, με τις ΟΚΠ να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη διεθνή χρηματοδότηση, συχνά λόγω της ελάχιστης κρατικής στήριξης. Στη Βουλγαρία, η οικονομική εξάρτηση από τις επιχορηγήσεις της ΕΕ αφήνει τις οργανώσεις ευάλωτες σε αλλαγές στις προτεραιότητες των χορηγών και σε επιθέσεις που τις χαρακτηρίζουν ως εξωτερικά ελεγχόμενες. Η κοινωνία των πολιτών της Ιταλίας αντιμετωπίζει αυξανόμενες δυσκολίες στην εξασφάλιση δημόσιας χρηματοδότησης, με αυξανόμενα γραφειοκρατικά εμπόδια που περιορίζουν την πρόσβαση τόσο σε εγχώρια όσο και σε ευρωπαϊκά κονδύλια. Στην Κύπρο, η έλλειψη βιώσιμης χρηματοδότησης αναγκάζει τις ΟΚΠ να βασίζονται σε βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση βάσει έργων, καθιστώντας σχεδόν αδύνατο τον μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό. Η κατάσταση στην Ελλάδα αντανακλά παρόμοια πρότυπα, όπου πολλές ΟΚΠ εξαρτώνται από τη διεθνή χρηματοδότηση, αλλά αντιμετωπίζουν αυξανόμενο ρυθμιστικό έλεγχο που περιορίζει την ικανότητά τους να λειτουργούν ελεύθερα.

Οι κυβερνοεπιθέσεις, οι διαδικτυακές εκστρατείες παραπληροφόρησης και οι ψηφιακές απειλές αποτελούν μια αναδυόμενη και υποβαθμισμένη πρόκληση για τις ΟΚΠ στη Νότια Ευρώπη. Στη Βουλγαρία, ομάδες χάκερ που συνδέονται με τη Ρωσία έχουν βάλει στο στόχαστρο φορείς της κοινωνίας των πολιτών και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης, ενώ εκστρατείες παραπληροφόρησης δυσφημούν ενεργά φιλοευρωπαϊκά και προοδευτικά κινήματα. Παρόμοιες τάσεις παρατηρούνται στην Ιταλία και την Ελλάδα, όπου οι εκστρατείες δυσφήμισης και οι υποθέσεις SLAPP χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο για τη φήμωση δημοσιογράφων και ακτιβιστών. Στην Κύπρο, οι ψηφιακές απειλές εκδηλώνονται κυρίως με παρενοχλήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και εκστρατείες παραπληροφόρησης με στόχο οργανώσεις που ασχολούνται με την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της μετανάστευσης.

Αυτές οι ψηφιακές απειλές δεν βλάπτουν μόνο τη φήμη των ΟΚΠ, αλλά δημιουργούν επίσης ένα περιβάλλον αυτολογοκρισίας, αποθαρρύνοντας τον ακτιβισμό και τη δημόσια δέσμευση. Η έλλειψη συντονισμένων στρατηγικών κυβερνοασφάλειας και μηχανισμών προστασίας αφήνει πολλές οργανώσεις ευάλωτες, υπονομεύοντας περαιτέρω την ικανότητά τους να λειτουργούν ελεύθερα.

Παρά τις προκλήσεις αυτές, η κοινωνία των πολιτών στη Νότια Ευρώπη παραμένει ανθεκτική. Στη Βουλγαρία, οι ΟΚΠ κινητοποιήθηκαν αποτελεσματικά κατά τη διάρκεια κρίσεων όπως η πανδημία COVID-19 και ο πόλεμος στην Ουκρανία, αποδεικνύοντας τον κρίσιμο ρόλο τους στην κοινωνική συνοχή. Στην Ιταλία, τα κινήματα βάσης συνεχίζουν να ευδοκιμούν σε τοπικό επίπεδο, ακόμη και όταν οι εθνικές πολιτικές γίνονται όλο και πιο περιοριστικές. Στην Ελλάδα, η εμπιστοσύνη του κοινού στις ΟΚΠ έχει αυξηθεί σε ορισμένους τομείς, ιδίως όσον αφορά τις κοινωνικές υπηρεσίες, ενώ στην Κύπρο παρατηρείται αυξανόμενη συμμετοχή των νέων σε πρωτοβουλίες πολιτών.

Ωστόσο, για να διατηρηθεί και να επεκταθεί ο χώρος των πολιτών, απαιτούνται ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις και ισχυρότερη προστασία. Η αντιμετώπιση των νομοθετικών περιορισμών, η αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης, η διασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας και η ενίσχυση της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο αποτελούν κρίσιμα βήματα για τη διασφάλιση της κοινωνίας των πολιτών στην περιοχή.

Συστάσεις για τη βελτίωση του πολιτικού χώρου και την προστασία των ΟΚΠ

Για να αντιμετωπιστούν οι αυξανόμενοι περιορισμοί στον χώρο των πολιτών στη Βουλγαρία, την Κύπρο, την Ελλάδα και την Ιταλία, απαιτείται μια συντονισμένη και στρατηγική προσέγγιση των ΟΚΠ και η διασφάλιση του ρόλου τους στη δημοκρατική διακυβέρνηση. Οι ακόλουθες συστάσεις επικεντρώνονται στις νομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις, την οικονομική βιωσιμότητα, την αντιμετώπιση των εκστρατειών δυσφήμισης, την ψηφιακή ασφάλεια και την προώθηση της συνεργασίας, με έμφαση σε πρακτικά και εφαρμόσιμα μέτρα.

Νομική προστασία και μεταρρυθμίσεις πολιτικής

Ιδανικά, οι κυβερνήσεις θα πρέπει να δώσουν προτεραιότητα σε μεταρρυθμίσεις που θα αίρουν τα νομικά και διοικητικά εμπόδια που περιορίζουν την ικανότητα των ΟΚΠ να λειτουργούν ελεύθερα.

- **Η κατάργηση των περιοριστικών νόμων** που ποινικοποιούν την ανθρωπιστική βοήθεια, περιορίζουν τη συνηγορία ή επιβάλλουν υπερβολικά γραφειοκρατικά βάρη θα ενίσχυε τον πολιτικό χώρο. Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο αναθεώρησης των νόμων που εμποδίζουν την εγγραφή των ΟΚΠ (Ελλάδα, Κύπρος), τιμωρούν τις αποστολές έρευνας και διάσωσης (Ιταλία, Ελλάδα) ή επιβάλλουν αυθαίρετους διοικητικούς περιορισμούς (Βουλγαρία).
- **Ενίσχυση των νομικών πλαισίων** για τη διασφάλιση της ελεύθερης και ασφαλούς λειτουργίας των ΟΚΠ, συμπεριλαμβανομένης της συνεργασίας με διεθνείς οργανισμούς.
- **Η θέσπιση νομοθεσίας κατά του SLAPP** θα συμβάλει στην προστασία των ακτιβιστών, των δημοσιογράφων και των ΟΚΠ από κακόβουλες αγωγές που αποσκοπούν στην καταστολή της διαφωνίας. Ένα ειδικό νομικό πλαίσιο θα μπορούσε να διασφαλίσει την ταχεία απόρριψη καταχρηστικών αγωγών.
- **Ο εξορθολογισμός των διαδικασιών εγγραφής και υποβολής εκθέσεων των ΜΚΟ** με την εξάλειψη των υπερβολικών απαιτήσεων τεκμηρίωσης και την εναρμόνιση των εθνικών βάσεων δεδομένων θα μπορούσε να μειώσει τον διοικητικό φόρτο. Στην Ελλάδα και την Κύπρο, η απλούστευση των γραφειοκρατικών διαδικασιών θα μπορούσε να βοηθήσει τις νέες οργανώσεις να λειτουργήσουν πιο αποτελεσματικά.
- **Η ενίσχυση της προστασίας κατά της ρητορικής μίσους, της παρενόχλησης και των πρακτικών SLAPP**, θα μπορούσε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση των επιθέσεων στο διαδίκτυο και εκτός διαδικτύου κατά των ΟΚΠ, ιδίως εκείνων που υπερασπίζονται τα δικαιώματα των μειονοτήτων, τη μετανάστευση και την περιβαλλοντική δικαιοσύνη. Η επιβολή αυστηρότερων κυρώσεων για τα δημόσια πρόσωπα και τους φορείς των μέσων ενημέρωσης που συμμετέχουν σε εκστρατείες συκοφάντησης μπορεί να συμβάλει σε ένα ασφαλέστερο περιβάλλον πολιτών.

Προώθηση της οικονομικής βιωσιμότητας

Η διασφάλιση της οικονομικής σταθερότητας είναι ζωτικής σημασίας για τη μακροπρόθεσμη ανθεκτικότητα των ΟΚΠ. Ιδανικά, οι κυβερνήσεις και τα ανεξάρτητα ιδρύματα θα πρέπει να εφαρμόζουν μηχανισμούς που προωθούν τη βιώσιμη χρηματοδότηση.

- **Η διεύρυνση της πρόσβασης στη δημόσια χρηματοδότηση** μέσω διαφανών μηχανισμών κατανομής που δεν ευνοούν δυσανάλογα τις οργανώσεις που πρόσκεινται στην κυβέρνηση θα συμβάλει σε έναν πιο ισορροπημένο χώρο των πολιτών.
- **Η βελτίωση των χρηματοπιστωτικών κανονισμών** για την άρση των εμποδίων που κατατάσσουν τις ΟΚΠ ως "οντότητες υψηλού κινδύνου" (Κύπρος, Βουλγαρία) θα μπορούσε να διευκολύνει την πρόσβασή τους σε τραπεζικές υπηρεσίες και ευκαιρίες χρηματοδότησης.
- **Η ενθάρρυνση εταιρικών και φιланθρωπικών συμπράξεων** θα συμβάλει στη διαφοροποίηση των πηγών χρηματοδότησης, διασφαλίζοντας ότι οι ΟΚΠ δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από τους διεθνείς δωρητές, γεγονός που μπορεί να τις καταστήσει ευάλωτες σε πολιτικές επιθέσεις.
- **Διευκόλυνση εναλλακτικών μεθόδων συγκέντρωσης κεφαλαίων**, όπως η χρηματοδότηση από το πλήθος και οι μικρο-χορηγίες, με τη μείωση των κανονιστικών περιορισμών και τη βελτίωση της διαφάνειας και της εμπιστοσύνης του κοινού στη μη κερδοσκοπική οικονομική διαχείριση.

Ενίσχυση της επικοινωνίας και της ευαισθητοποίησης του κοινού

Η αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και της εχθρότητας του κοινού απέναντι στις ΟΚΠ θα απαιτούσε προληπτική δέσμευση και στρατηγικές οικοδόμησης αφηγήσεων.

- **Η έναρξη εκστρατειών ευαισθητοποίησης του κοινού** θα μπορούσε να αναδείξει τη συμβολή των ΟΚΠ στη δημοκρατική διακυβέρνηση, τις κοινωνικές υπηρεσίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ενσωμάτωση φορέων της κοινωνίας των πολιτών σε εθνικές πρωτοβουλίες εκπαίδευσης των πολιτών θα μπορούσε να βελτιώσει την αντίληψη του κοινού.
- **Η απόδοση ευθυνών στα μέσα ενημέρωσης για την παραπληροφόρηση** μέσω αυστηρότερων προτύπων δημοσιογραφικής δεοντολογίας και κυρώσεων για τα μέσα που διαδίδουν συστηματικά ψευδείς αφηγήσεις για τις ΟΚΠ θα μπορούσε να μειώσει τον αντίκτυπο των εκστρατειών δυσφήμισης.
- **Ο εφοδιασμός των ΟΚΠ με στρατηγικές επικοινωνίας** μέσω της παροχής κατάρτισης στα μέσα ενημέρωσης, ψηφιακών εργαλείων συνηγορίας και μηχανισμών αντιμετώπισης κρίσεων θα μπορούσε να ενισχύσει την ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν την παραπληροφόρηση και τις πολιτικές επιθέσεις.

Ενίσχυση της ψηφιακής ασφάλειας και καταπολέμηση των απειλών στον κυβερνοχώρο

Καθώς οι διαδικτυακές απειλές κατά των ΟΚΠ αυξάνονται, θα πρέπει να εξεταστούν στοχευμένα μέτρα για την ενίσχυση της ψηφιακής ασφάλειας και την αντιμετώπιση των κυβερνοεπιθέσεων.

- **Η παροχή κατάρτισης για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο σε ΟΚΠ**, ιδίως σε εκείνες που εργάζονται σε πολιτικά ευαίσθητους τομείς, θα μπορούσε να συμβάλει στην προστασία τους από την πειρατεία, την παρακολούθηση και την ηλεκτρονική παρενόχληση.

- **Η δημιουργία εθνικών και περιφερειακών μηχανισμών αναφοράς** για την καταγραφή και την αντιμετώπιση των απειλών στον κυβερνοχώρο θα μπορούσε να διασφαλίσει ότι οι επιθέσεις εναντίον φορέων της κοινωνίας των πολιτών θα λαμβάνουν τις κατάλληλες θεσμικές απαντήσεις.
- **Η αύξηση της συνεργασίας μεταξύ των ΟΚΠ και των ψηφιακών πλατφορμών** θα μπορούσε να συμβάλει στον μετριασμό της αλγοριθμικής καταστολής του περιεχομένου που σχετίζεται με την υπεράσπιση και στη βελτίωση της πρόσβασης σε ασφαλή κανάλια επικοινωνίας.
- **Εφαρμογή εθνικών πολιτικών για την ενίσχυση της προστασίας** από επιθέσεις στον κυβερνοχώρο και άλλους κινδύνους ασφάλειας.

Προώθηση της συνεργασίας και της συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων

Ένας δομημένος διάλογος μεταξύ των ΟΚΠ, των κυβερνήσεων και των διεθνών οργανισμών θα μπορούσε να συμβάλει στην ενίσχυση του χώρου των πολιτών.

- **Η θεσμοθέτηση δομημένου διαλόγου** μέσω επίσημων μηχανισμών διαβούλευσης θα μπορούσε να επιτρέψει στις ΟΚΠ να συμμετάσχουν αποτελεσματικότερα στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής.
- **Η επένδυση στη δέσμευση των νέων** μέσω προγραμμάτων αγωγής του πολίτη, δικτύων εθελοντισμού και ευκαιριών κατάρτισης μπορεί να συμβάλει στην καλλιέργεια της επόμενης γενιάς ηγετών της κοινωνίας των πολιτών.
- **Δημιουργία μόνιμων συμβουλευτικών συμβουλίων**, όπως το Συμβούλιο για την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών της Βουλγαρίας.

Προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας

Η αντιμετώπιση της γεωγραφικής ανισορροπίας των ΟΚΠ σε αγροτικές και αστικές περιοχές, μέσω ενισχυμένης συνεργασίας, είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση της συρρίκνωσης του χώρου των πολιτών.

- **Η υποστήριξη των περιφερειακών δικτύων** θα μπορούσε να διευκολύνει την ανταλλαγή γνώσεων, τη συλλογική συνηγορία και τις κοινές νομικές στρατηγικές για την αντιμετώπιση των περιοριστικών πολιτικών.
- **Αύξηση της στήριξης των ΟΚΠ στις αγροτικές και περιφερειακές περιοχές.**
- **Ενίσχυση των νόμων κατά των διακρίσεων** για την προστασία των ΟΚΠ που υπερασπίζονται περιθωριοποιημένες κοινότητες.
- **Ενθάρρυνση της διασυνοριακής συνεργασίας** για την ενίσχυση της περιφερειακής σταθερότητας, ιδίως σε κοινωνίες με έντονες διαδικασίες κοινωνικού και εθνοτικού διαχωρισμού για τη μείωση των γραφειοκρατικών εμποδίων.

Παραρτήματα

Ανάλυση των προφίλ των ερωτηθέντων στη Βουλγαρία

Συνέντευξη	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	35-55	Άρρεν	Δημοσιογράφος, Διευθυντής ΟΚΠ	Ανθρώπινα δικαιώματα, κοινωνική ένταξη, εκπαίδευση των πολιτών
2	55-65	Άρρεν	Διευθυντής ΟΚΠ, ακτιβιστής, κοινωνικός λειτουργός, ερευνητής	Σωφρονιστικά συστήματα, πρόληψη της εγκληματικότητας, κοινωνική ένταξη
3	35-55	Άρρεν	Οικονομολόγος, ερευνητής	Οικονομία της αγοράς, εκπαίδευση των πολιτών
4	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια, Κοινωνική Λειτουργός, Ιδρύτρια και διευθύντρια ΟΚΠ	Υποστήριξη χαμηλού κατωφλίου για τα άτομα που είναι εθισμένα στα ναρκωτικά και το αλκοόλ, υγειονομική περίθαλψη με βάση τη μείωση της βλάβης
5	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια και διευθύντρια ΟΚΠ	Οικολογία, Πράσινες πολιτικές, Διατήρηση της φύσης

Ομάδα Εστίασης 1	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	25-35	Άρρεν	Ακτιβιστής, δημοσιογράφος	Ένταξη των κοινοτήτων Ρομά, πολιτική εκπαίδευση
2	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια, πολιτικός επιστήμονας διαχειρίστρια έργου	Καταπολέμηση της διαφθοράς, Κράτος δικαίου

3	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια, γιατρός και εθελόντρια	Δικαιώματα των ατόμων με σπάνιες ασθένειες- προσβασιμότητα του περιβάλλοντος, προσβασιμότητα στην εκπαίδευση- νομοθετικές μεταρρυθμίσεις
4	55-65	Θήλυ	Ακτιβίστρια, ιδρύτρια και διευθυντρια ΟΚΠ	Αντιμετώπιση και πρόληψη της εμπορίας ανθρώπων- υποστήριξη των θυμάτων
5	25-35	Θήλυ	Ακτιβίστρια, Διαχειρίστρια έργων, Δικηγόρος	Ανθρώπινα δικαιώματα, ισότητα των φύλων, δικαιώματα ΛΟΑΤ

Ομάδα Εστίασης 2	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	25-35	Θήλυ	Διαχειρίστρια έργων και ακτιβίστρια	Δικαιώματα ΛΟΑΤ, ανθρώπινα δικαιώματα, ισότητα των φύλων
2	35-55	Άρρεν	Ακτιβίστρια, διευθύντρια ΟΚΠ	Ένταξη των κοινοτήτων Ρομά, ανθρώπινα δικαιώματα
3	35-55	Θήλυ	Δημοσιογράφος, ακτιβίστρια	Ανθρώπινα δικαιώματα, δικαιώματα των μεταναστών/ριων
4	25-35	Άρρεν	Ακτιβιστής και διαχειριστής έργων	Δικαιώματα των διαφυλικών ατόμων, Ανθρώπινα δικαιώματα, δικαιώματα ΛΟΑΤ, ισότητα των φύλων
5	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια, διευθύντρια ΟΚΠ	Δικαιώματα των μεταναστών/ριων και των προσφύγων/ισων

Ανάλυση των προφίλ των ερωτηθέντων στη Κύπρο

Συνέντευξη	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια και εργαζόμενη σε ΜΚΟ	Ανθρώπινα δικαιώματα, Δικονομικές πρωτοβουλίες
2	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια και εργαζόμενη σε ΜΚΟ	Εθελοντισμός, κινήματα συνηγορίας, ανθρώπινα δικαιώματα
3	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια και εργαζόμενη νεολαίας	Ανθρώπινα δικαιώματα
4	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια και εργαζόμενη σε ΜΚΟ	Εθελοντισμός, κινήματα συνηγορίας, ανθρώπινα δικαιώματα
5	35-55	Θήλυ	Δικηγόρος και ακτιβίστρια	Ανθρώπινα δικαιώματα, συνηγορία, δικονομική δράση
6	35-55	Άρρεν	Αντιπρόεδρος Οργανισμού (ΟΚΠ)	Συνηγορία, Οργανωτική ανάπτυξη, Επιρροή στην πολιτική

Ομάδα εστίασης 1	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	25-35	Γυναίκα	Ακτιβίστρια	Ανθρώπινα δικαιώματα
2	25-35	Γυναίκα	Ακτιβίστρια	Ανθρώπινα δικαιώματα και δικονομικά
3	25-35	Γυναίκα	Ερευνητρια και εγκληματολόγος	Βία με βάση το φύλο, ανθρώπινα δικαιώματα, κοινωνική ένταξη, εγκληματολογία
4	25-35	Γυναίκα	Δικηγόρος ανθρωπίνων δικαιωμάτων	Ανθρώπινα δικαιώματα, ΛΟΤΑΚΙ+
5	25-35	Αρσενικό	Εργαζόμενος νεολαίας	Ανθρώπινα δικαιώματα, περιβάλλον

Ομάδα εστίασης 2	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	25-35	Γυναίκα	Δημοσιογράφος και ακτιβίστρια	Ανθρώπινα δικαιώματα, πρόσφυγες/ισσες, μετανάστευση, LGBTQI+, περιβάλλον
2	25-35	Γυναίκα	Δικηγόρος και ακτιβίστρια	Ανθρώπινα δικαιώματα και έμφυλη βία
3	25-35	Αρσενικό	Εργαζόμενος νεολαίας και ακτιβιστής	ΛΟΑΤΚΙ+
4	25-35	Αρσενικό	Εργαζόμενος ΕΕ και ακτιβιστής	Προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των προσφύγων/ισσων
5	35-55	Γυναίκα	Εργαζόμενη σε ΜΚΟ	Ενδοοικογενειακή βία, έμφυλη βία

Ανάλυση των προφίλ των ερωτηθέντων στην Ελλάδα

Συνέντευξη	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	50-60	Άρρεν	Ιδρυτής και διευθυντής ΜΚΟ	Ανθρώπινα δικαιώματα
2	30-45	Άρρεν	Ιδρυτής, Διαχειριστής Έργων και Ανάπτυξης	Παρακολούθηση του Κοινοβουλίου και ενίσχυση της δημοκρατίας
3	25-35	Θήλυ	Διαχειρίστρια έργου/ερευνήτρια	Νεολαία και ρατσισμός
4	25-35	Άρρεν	Διαχειριστής έργου/ερευνητής	Νεολαία και ρατσισμός
5	25-35	Άρρεν	Διαχειριστής έργου/ερευνητής	Προστασία των προσφύγων/ισσων

Ομάδα εστίασης 1	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	30-45	Γυναίκα	Υπεύθυνη για την προστασία των παιδιών	Προστασία των παιδιών
2	30-45	Γυναίκα	Εκπαιδύτρια, Διαχείριση και Ανάπτυξη	Ισότητα των φύλων
3	30-45	Γυναίκα	Διαχείριση έργων	Προστασία των νέων και ισότητα των φύλων
4	30-45	Γυναίκα	Διαχείριση έργου	Ένωση νέων που αγωνίζεται για τις οικουμενικές ανθρώπινες αξίες, την ειρήνη, την πρόοδο, την ευημερία και την προστασία του περιβάλλοντος.

Ομάδα εστίασης 2	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	40-55	Αρσενικό	Διαχειριστής έργου	Προστασία των παιδιών
2	25-35	Αρσενικό	Εργαζόμενος πρώτης γραμμής	Διαχείριση κρίσεων και κοινωνική υποστήριξη
3	35-50	Αρσενικό	Διαχείριση και ανάπτυξη έργων	Ισότητα των φύλων
4	35-50	Γυναίκα	Διαχείριση έργου/ Σύμβουλος	Προστασία των παιδιών
5	50-65	Αρσενικό	Κοινωνικός λειτουργός	Προστασία παιδιών και προσφύγων/ισσων
6	30-45	Γυναίκα	Διαχειρίστρια έργου/ερευνήτρια	Ανθρώπινα δικαιώματα

Ανάλυση των προφίλ των ερωτηθέντων στη Ιταλία

Συνέντευξη	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	55-65	Άρρεν	Δικηγόρος και πολιτικός ακτιβιστής	Προστασία των παιδιών, προστασία των προσφύγων/ισων
2	25-35	Θήλυ	Διαφημίστρια, ακτιβίστρια, εκπαιδέτρια, συγγραφέας	Εκπαίδευση κατά του ρατσισμού και των διακρίσεων, κοινωνική ένταξη
3	35-55	Άρρεν	Διευθυντής εθελοντικής ένωσης	Εθελοντισμός, αποκατάσταση βανδαλισμένης και υποβαθμισμένης δημόσιας περιουσίας, εκπαίδευση των πολιτών
4	35-55	Άρρεν	Ιδρυτής και διευθυντής κοινωνικής επιχείρησης και ΜΚΟ	Ένταξη των προσφύγων, κοινωνική και εργασιακή ένταξη
5	25-35	Θήλυ	Ακτιβίστρια και διαχειρίστρια έργων	Επαναχαρακτηρισμός της φύσης, διατήρηση της φύσης

Ομάδα Εστίασης 1	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	25-35	Άρρεν	Ακτιβιστής και εκπαιδευτής	Ένταξη μέσω πολιτιστικών δραστηριοτήτων, κοινωνικό αγρόκτημα
2	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια και εθελόντρια	Ψηφιακή εκπαίδευση και συμμετοχικές διαδικασίες
3	35-55	Άρρεν	Ακτιβιστής και εκπαιδευτής	Υπεύθυνος τουρισμός, κίνημα κατά της μαφίας
4	55-65	Άρρεν	Διαχειριστής έργου	Περιβαλλοντική εκπαίδευση
5	25-35	Άρρεν	Διαχειριστής έργων και ακτιβιστής	Κοινωνική ένταξη, περιβαλλοντική εκπαίδευση

Ομάδα Εστίασης 2	Ηλικία	Φύλο	Ρόλος/επάγγελμα	Τομέας εργασίας
1	25-35	Θήλυ	Διαχειρίστρια έργων και ακτιβίστρια	Διάσωση μεταναστών/ριων, υπέρμαχος των ανθρωπίνων

				δικαιωμάτων
2	35-55	Θήλυ	Ακτιβίστρια, εθελόντρια	Διάσωση μεταναστών/ριων, υπέρμαχος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
3	35-55	Άρρεν	Δημοσιογράφος, εκπαιδευτής	Ψηφιακή εκπαίδευση
4	25-35	Άρρεν	Ακτιβιστής και διαχειριστής έργων	Αστική ανάπτυξη και περιβαλλοντική εκπαίδευση
5	18-25	Άρρεν	Ακτιβιστής, εθελοντής	Συμμετοχικές εκπαιδευτικές πρακτικές
6	25-35	Άρρεν	Διαχειριστής έργου	Ψηφιακή εκπαίδευση

